

**MÖTEN MED MÖJLIGHETER
EN RAPPORT OM LÄRARES OCH MUSEERS
PERSPEKTIV PÅ SAMVERKAN**

MÖTEN MED MÖJLIGHETER EN RAPPORT OM LÄRARES OCH MUSEERS PERSPEKTIV PÅ SAMVERKAN

Förord

Unga i Sverige växer upp i skilda sociala, ekonomiska och geografiska levnadsmiljöer. Det råder till exempel stora skillnader i barns tillgång till utbildning, visar Unicefs rapport från 2016¹. Ojämliga villkor i uppväxten kan påverka känslan av tillhörighet och möjligheten att fullt ut delta i samhället.

Museerna har unika möjligheter att rusta barn och ungdomar i deras utveckling och därigenom bidra till deras likvärdiga utsikter. Att konst, kultur och kulturarv har ett stort värde för ungas identitetsskapande och lärande håller nog de flesta med om. Men det förtjänar att sägas många gånger.

Genom skolan når museerna unga som inte gör museibesök på sin fritid. Museernas skolverksamhet har med andra ord en viktig betydelse för att många barn och ungdomar ska ha möjlighet att bygga en relation till museerna.

För att vi ska kunna förstå vår historia, samtid och oss själva i vår omvärld behöver vi platser som ger utrymme för kunskap, möten och reflektion och som öppnar upp för ett flerdimensionellt och inkluderande lärande. Idag sker dessutom en omvälvande digital utveckling som tillgängliggör kunskap och ger nya sätt att samskapa och delta. Det förutsätter nya förmågor och utmanar också våra föreställningar om vad som är värderingar, åsikter och fakta.

Hur ser då relationen mellan museerna och skolan ut i dag? Och hur ser möjligheterna för samverkan ut? Det belyser Riksutställningar i den här rapporten. Rapporten vänder sig till alla som arbetar i skolan och på museer, liksom till dem som fattar beslut i frågor som rör samverkan mellan parterna.

Jesper Tammilehto
Generaldirektör Riksutställningar
Visby, 8 maj 2017

¹ Unicef, <https://unicef.se/fakta/barn-i-socialt-utanforskap>

INNEHÅLL

6 1. INLEDNING

6 Undersökningarnas resultat

10 2. RELATIONEN MELLAN MUSEERNA OCH SKOLAN

11 Det samhällsangelägna museet

11 Utvecklade ambitioner

12 Kultur och lärande genom museipedagogik

15 3. MUSEERS SAMVERKAN MED SKOLAN

15 **Om undersökningen**

16 **En alternativ lärmiljö**

16 En lärmiljö i förändring

17 **Relationsbyggande**

19 Den viktiga dialogen

21 Förankring av resurser

24 Lärarträffar för långsiktighet

25 Intern samsyn och strategier

26 **Samverkansformer**

26 Fördjupad samverkan

27 Formaliserad samverkan

28 Klassrum på museet

29 Museet på skolan

32 Mobilt och digitalt museum

33 **Slutreflektion**

37 4. LÄRARES SYN PÅ OCH BRUK AV MUSEER

37 Introduktion till undersökningen

39 Syfte och frågeställningar

40 Skolans utgångspunkter

43 Skolors besök på museer

44 Metod och urval

50 Centrala begrepp

51 Enkätundersökningens resultat

51 Lärarna

53 Museibesök

55 Viktiga aspekter av museibesök

58 Kunskap genom museerna

59 Vad eleverna får ut av museibesöket

62 Hinder för museibesök

63 Kopplingar mellan ämnen och museibesök

66 Skolans syn på museet och dess syfte

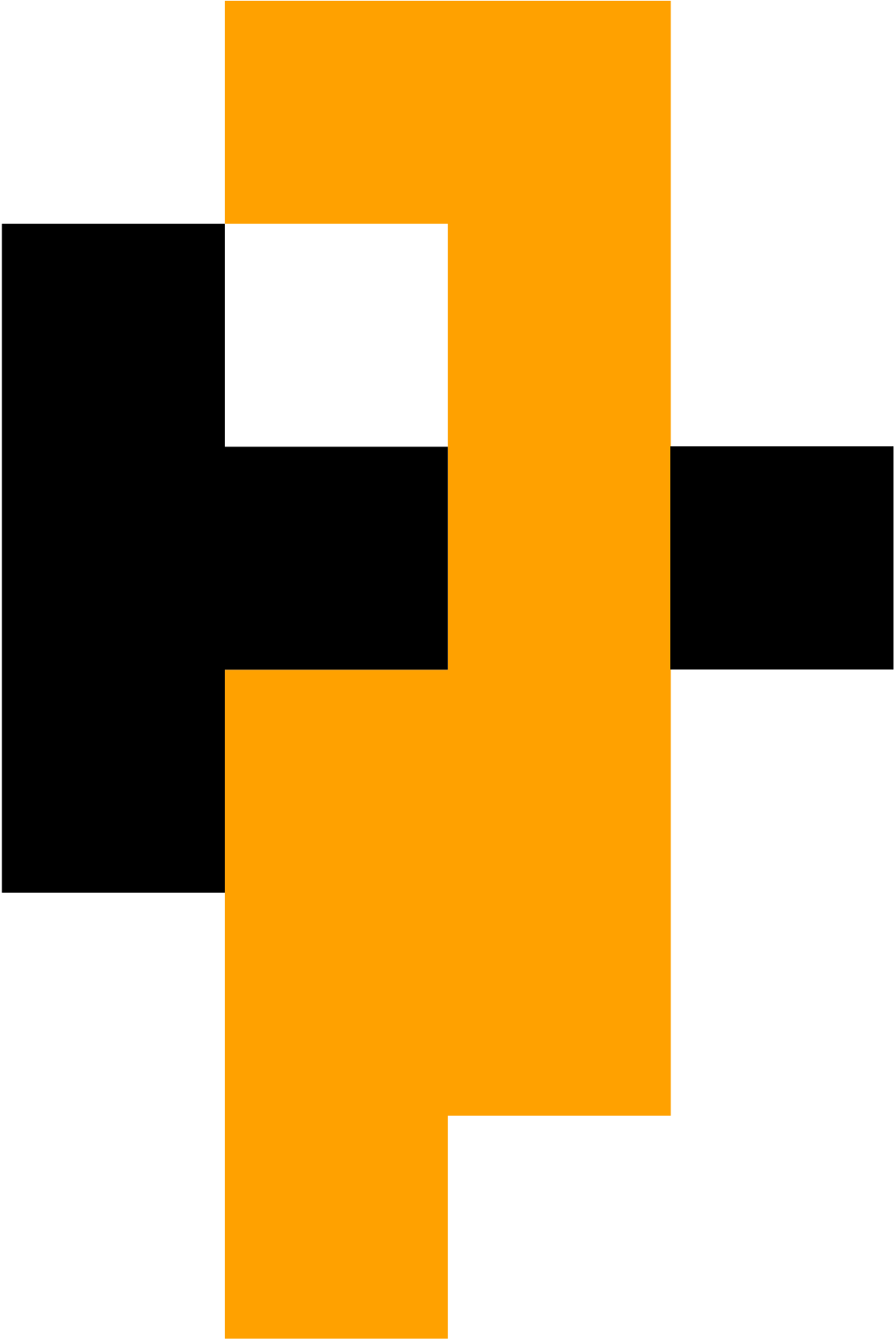
69 Digitalt material

70 Rektorerens inställning

70 Slutsatser

73 5. AVSLUTANDE REFLEKTIONER

76 6. REFERENSER

1. INLEDNING

Riksställningar är en expertmyndighet som stödjer utveckling inom svensk museisektor. Barns och ungas lärande är ett av våra prioriterade områden och med den här rapporten riktar vi oss till pedagoger på museer och skola, beslutsfattare och andra som berörs av frågor som rör samverkan mellan skolan och museerna.

Rapporten undersöker relationen mellan skolan och museer i två delstudier och inleds med en historisk exposé över hur relationen har utvecklats. Den första delstudien har utförts av Johanna Övling på Riksställningar och bygger på intervjuer med 41 personer, framför allt musei- och konstpedagoger, som arbetar med pedagogisk verksamhet på museer runt om i landet.

Den andra delstudien har utförts av Anna Hansen på The Nordic Centre of Heritage Learning and Creativity (NCK) på uppdrag av Riksställningar. Den bygger på en enkätundersökning med 360 lärare och ett par uppföljande intervjuer med några av lärarna som besvarat enkäten.

Undersökningarna utfördes samtidigt under 2017 och ger tillsammans en bred bild av hur skolor och museer samverkar; vilken nytta de har av varandra och hur relationerna skulle kunna utvecklas. Studierna har gjorts med olika metoder men båda omfattar årskurserna förskoleklass till årskurs nio, gymnasiet och särskolan. Begreppet museipedagogik avser i den här rapporten all pedagogisk förmedling vid museerna och i deras verksamheter. Det omfattar lärande inom bland annat konst, kulturarv, kulturmiljö, naturhistoria och teknik.

Syftet med rapporten har varit att fördjupa kunskapen om vad som främjar relationen mellan museerna och skolan och visa vilken kraft som finns i det samarbetet. Vi hoppas att en tydlig bild av nuläget bidrar till att dessa världar kan mötas och berika varandra än mer.

Undersökningarnas resultat

Delstudierna visar att skol- och museipersonal är eniga om att museerna kan vara värdefulla resurser för barn och unga i skolan. Museerna anstränger sig för att skapa attraktiva utbud som är utformade efter skolornas behov och lärarna vill ta del av dessa. De lärare som gör det är också mycket nöjda och upplever att museerna erbjuder fördjupade kunskaper, alternativa pedagogiska metoder och upplevelser som skolan inte kan ge. Många lärare menar också att museerna ger eleverna möjligheter att visa fler sidor av sig själva – och att det man läser i skolan kan tydliggöras på nya sätt för eleverna, med hjälp av museernas perspektiv och resurser.

Lärarnas och museernas beskrivningar av vad eleverna upplever och lär vid museibesöken är alltså ofta entusiastiska, vilket understryker frågan om hur museernas resurser skulle kunna användas mer, och av fler.

En redan känd bild, som också bekräftas av rapportens undersökningar, är att det ofta är praktiska omständigheter som transporter och kostnader för museibesök som försvårar samverkan. Stora geografiska avstånd är också ett hinder och skapar ojämlika villkor för skolor runt om i landet.

Lärarna och skolorna gör sitt bästa för att lösa utmaningarna på kreativa sätt. Ett museibesök kan till exempel kombineras med ett studiebesök till riksdagen eftersom riksdagsbesöket innebär att det går att söka resebidrag om resvägen är lång.

Även för museerna är möjligheterna att samverka till stor del en fråga om resurser. De kan bara ta emot så många klasser som personal och budget räcker till. De strävar också efter att hitta kreativa lösningar, exempelvis genom uppsökande verksamhet – i klassrum och i andra miljöer som skolorna har lättare att ta sig till.

Både lärare och museer ser möjligheter i en utvecklad digital förmedling. Den ersätter inte upplevelsen av ett fysiskt besök på museet, men museets resurser blir ändå tillgängliga för fler och tillgängliga över tid – även för dem som aldrig besöker museet fysiskt. Lärarna är intresserade av att museerna erbjuder mer digital förmedling och i olika format; hela digitala utställningar, filmade utställningar, digitala diskussionsuppgifter med mera.

En viss skillnad mellan rapportens undersökningar är att lärarna i hög utsträckning föredrar att museerna utformar färdiga koncept för skolan, medan flera museer betonar värdet av en tätare samverkan som kan inkludera flera träffar och där även skolan kan ha inflytande på verksamheten. Det sistnämnda beskrivs kunna leda till ett fördjupat lärande hos eleverna, långsiktiga relationer och kunskapsutbyte samt öka sannolikheten att museet kan möta skolans specifika behov. Dessa samverkansformer beskrivs samtidigt kunna vara mer tids- och resurskrävande för båda parter och därför ofta svåra att praktisera i en bred skala.

Eftersom undersökningarna är gjorda med olika metoder är de inte rakt igenom jämförbara. Skillnaden i perspektiv mellan skolans önskemål om färdiga koncept och museernas vilja att arbeta i nära samklang med skolans behov och önskemål ringar ändå in en central fråga som handlar om att ta tillvara på utvecklingspotentialen i samverkan. Flera museer uttrycker att de har gott om skolbesök, men ser också en möjlighet att vara en än mer integrerad och nyttjad resurs, i flera av skolans ämnesområden och för elever och lärare som sällan eller aldrig kommer i kontakt med museerna.

Vad som främjar en sådan utveckling finns det inget enkelt svar på. Det kan handla om allt från behov av interna prioriteringar och strategier på museerna eller på beslutsfattande nivåer till tid, resurser och andra praktiska förutsättningar i skolan och på museerna. Rapporten pekar även på att skolans användning av museerna kan bero på vilken kunskap som finns om hur museerna kan användas som komplement till undervisningen i klassrumsmiljön.

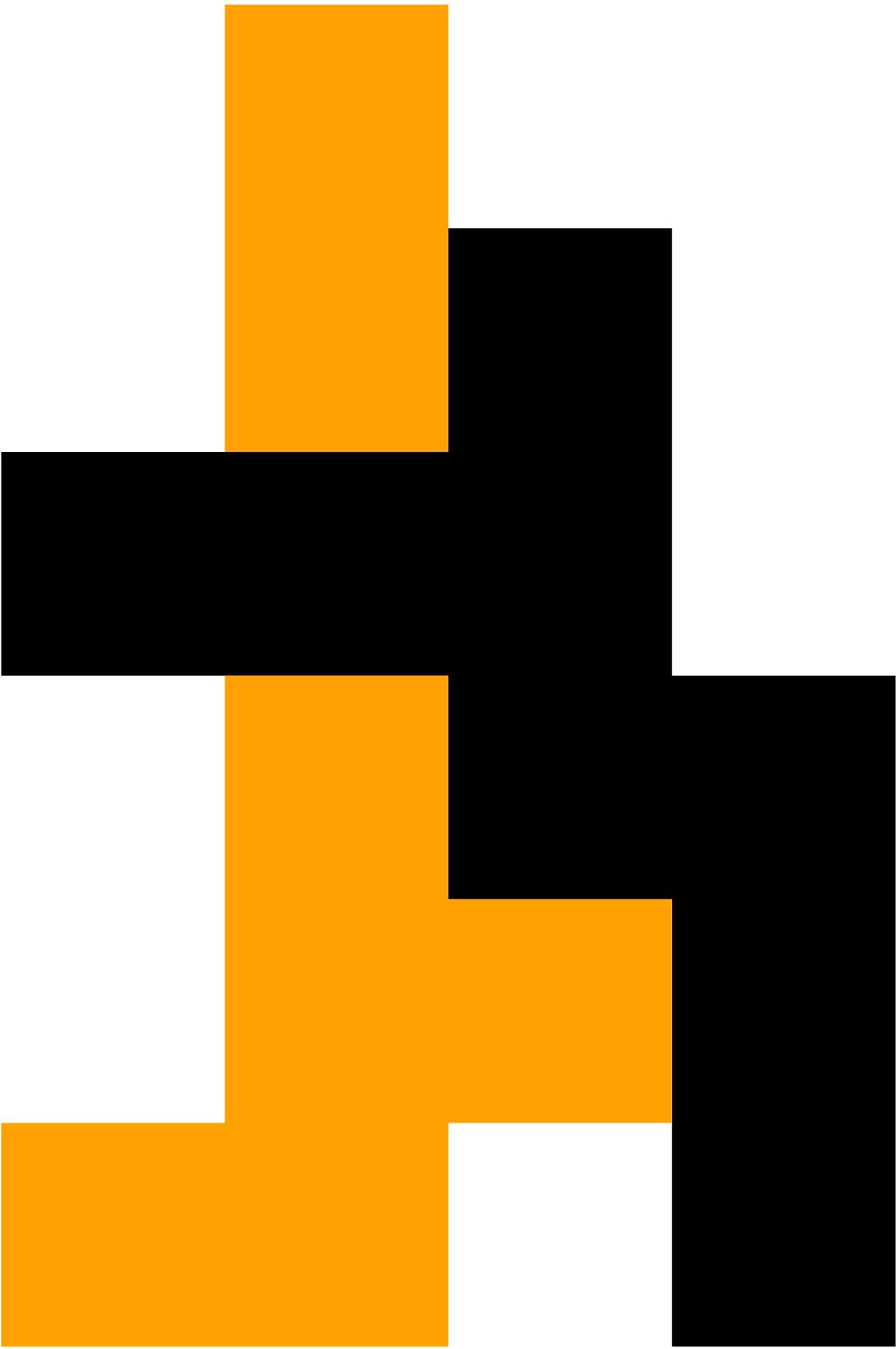
De flesta lärare som har besvarat enkäten är vana museibesökare och positivt inställda till museer som resurser för lärande. Hur representativa de är för lärarkåren i stort går det inte

att dra några slutsatser om, men vi kan anta att det finns vissa skillnader. Enkätresultatet styrker bilden av att samverkan mellan skola och museer skulle kunna stärkas och utvecklas om fler lärare och andra aktörer i skolsektorn visste mer om hur de kan använda museerna som lärmiljöer.

Rapporten visar på vikten av att museerna bedriver ett fungerande kommunikationsarbete mot lärare och har tillgång till kanaler där de kontinuerligt kan presentera sin verksamhet och olika erbjudanden – för att bygga förtroendefulla och långsiktiga relationer. Den pekar också på att en samverkan gynnas när museets erbjudanden och resurser är kända och förankrade hos olika beslutsfattare, som skolans huvudmän och rektorer.

För att nå längre och vidga samverkan så att skolan och museerna gemensamt utforskar vad lärande på museet kan innebära finns behov av en dialog mellan museipedagoger och lärare. Dialogen och samverkan i stort vinner på att det finns kontakt- och kommunikationsvägar som inte enbart är tillfälliga eller projektbaserade. Det minskar också riskerna för att samverkan alltför mycket bygger på enstaka personers starka engagemang.

Slutligen kan trösklarna som påverkar elevernas möjligheter att ta del av museerna, både teoretiskt och praktiskt, sänkas med mer resurser. Men för att nå utvecklingspotentialen mellan skola och museer i en vidare mening krävs det både långsiktiga relationer och kontinuerlig utveckling. Det förutsätter sannolikt ett mer övergripande och strategiskt utvecklingsarbete på både lokal, regional och nationell nivå.

2. RELATIONEN MELLAN MUSEERNA OCH SKOLAN

I Sverige finns det en lång tradition av samarbete mellan skola och museer, även om det har sett olika ut över tid. Relationen har varit föremål för flera utredningar genom åren. Senast 2014 fick Riksutställningar i uppdrag av regeringen att undersöka möjligheterna med att utveckla samverkan mellan museisektorn och utbildningsområdet. Det resulterade i en rapport som med internationella utblickar visar hur en formaliserad samverkan mellan musei- och utbildningssektorn kan främja relationen.² Den här rapporten fokuserar på en svensk skol- och museikontext.

Fram till 1967 samlades frågor som rör kultur och skola under samma departement. Även då fanns dock skillnaden att skolans verksamhet var mer reglerad och med skolplikten inskriven i skollagen, medan museisektorn fick ha olika inriktningar, uppdrag och huvudmän. Kommunaliseringen av skolan 1991 och friskolereformen 1992 innebar att skolsektorn blev mer heterogen, men verksamheten styrs fortfarande av läroplaner och andra statliga styrdokument. Det är först nu, 2017, som det kommer förslag om att reglera museernas verksamhet mer genom en museilag.

Läroplanerna och kursplanerna är skolans viktigaste styrdokument eftersom de anger vilka kunskapsmål eleverna ska uppnå, vilka värderingar skolan ska förmedla, samt vilka färdigheter eleverna ska ha efter sin utbildning och vilket förhållningssätt de ska tränas i och förvärva. Det handlar bland annat om värderingar kring demokrati och jämställdhet. I alla läroplaner³ står det också att det är viktigt att vara medveten om eller förtrogen med, samt delaktig i det egna och gemensamma kulturarvet. Formuleringarna är ungefär desamma i alla skolformer, även om de naturligtvis varierar lite beroende på barnens ålder och utveckling. Målet är att eleverna ska få en trygg identitet och kunna förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder.

Förutom att kulturens och kulturarvets syfte beskrivs, finns det också direkta uppmaningar till skolorna att samverka med eller besöka kulturlivet utanför skolan. Här har naturligtvis museerna en viktig funktion. Uppmaningen utvecklas och blir tydligare och starkare ju äldre eleverna blir. Läroplanerna innehåller också referenser till andra områden som knyter an till museernas verksamhet, bland annat att skolarbetet ska uppmärksamma både intellektuella, praktiska, sinnliga och estetiska aspekter, något som ligger nära hur museipedagogiken tar sig an olika ämnen. I läroplanerna finns det alltså gott om allmänna skrivningar om bland annat kulturarv och estetiska värden som eleverna ska tillägna sig, och där museerna kan erbjuda en omfattande kunskap och erfarenhet.

² Björnberg 2014.

³ *Läroplan för förskolan Lpfö 98. Reviderad 2016; Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Reviderad 2016; Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011; Läroplan för grundsärskolan 2011 (reviderad 2016); Läroplan för specialskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011; Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (reviderad 2016).*

Det samhällsangelägna museet

Även om skolans styrdokument inte direkt uppmanar till att använda museer som bildningsinstitutioner så har museerna en lång tradition av att vara just detta. På 1960-talet sker ett skifte i museernas skolverksamhet. I linje med den tidens starka folkbildningsideal och idéer om samhällsangelägna och publiktillvända museer reformerades museipedagogiken och skolan fick en tydligare position i debatten.⁴

Samma decennium inleddes försöksverksamheten med Riksutställningar, vars uppdrag bland annat var att i samarbete med Skolöverstyrelsen pröva utställningen som undervisningsform. Behovet av en institution som arbetar för att sprida konst förespråkades i två riksdagsmotioner 1964. Det resulterade i kommittén 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65) som blev huvudman för Riksutställningar. Utställningen som medium bedömdes vara eftersatt och inte tillräckligt analyserad. Dessutom ville staten väcka en ny publiks intresse för museets möjligheter. Det resulterade i många års experiment med nya utställningar och ett utökat och framgångsrikt pedagogiskt samarbete med skolan.⁵

Under 1970-talet fortsatte den pedagogiska utvecklingen på museerna och runt om i landet växte det fram nya sätt att organisera verksamheten utifrån samarbetet med skolan. Den ideella föreningen FUISM (Föreningen för pedagogisk utveckling i svenska museer) bildades och är fortfarande den största ideella föreningen för pedagoger på svenska museer och andra kulturinstitutioner.⁶

År 1974 slog statens kulturpolitik fast att kulturen är en gemensam angelägenhet för hela landet och att särskild hänsyn ska tas till de kulturella behoven hos "eftersatta grupper", bland annat barnen. Skolan sågs som en viktig arena för att kulturen skulle vara en utjämnande faktor i samhället och det bidrog också till att den kulturpolitiska debatten blev en del av skolans styrning. Tack vare det blev barn och unga en prioriterad målgrupp i kulturpolitiken. 1980-talets läroplan lyfter fram att alla ämnen har ett ansvar för att skolans kulturpolitiska uppgift förverkligas.⁷

Utvecklade ambitioner

Ambitionerna för vilken betydelse museerna kunde ha för skolan utvecklades och i museiutredningen 1994 framgår det att arbetet mot skolan är museernas mest angelägna samhällsuppgift. Utredningen innehåller också viss kritik mot att museisektorn inte har mött upp skolan i önskad utsträckning. Den konstaterar att läroplanen inte ser ut att vara central i museernas verksamhetsplanering, vilket den borde vara enligt utredarna.⁸ Utredningen betonar också att museerna har ett ansvar för att verka för bildning och bidra till att kollektiva minnen används.

⁴ Ljung 2009, s. 33.

⁵ Näsman 2014, s. 64–65; Ljung 2009, s. 33.

⁶ Näsman 2014, s. 203; Ljung 2009, s. 36.

⁷ Hansen & Zipsane 2017, s. 94; Aronsson 2000, s. 15; Lgr 80, s. 28.

⁸ Museiutredningen 1994. *Minne och bildning*, s. 105–106.

En annan utredning som har betydelse för museernas pedagogiska arbete för skolan är 1995 års kulturutredning som bland annat betonar vikten av att främja bildning, brukandet av kulturarvet, eget skapande och att alla deltar i kulturlivet.⁹ Några år senare, under åren 1999–2005 drev Kulturrådet ett museipedagogiskt forum. Forumet följde på ett regeringsuppdrag om att främja och stödja ett kulturpedagogiskt utvecklingsarbete. I uppdraget ingick bland annat att tillsammans med Skolverket stärka och utveckla arbetet med kultur i skolan.¹⁰

De nationella kulturpolitiska målen som beslutades av riksdagen 2009 understryker att det är särskilt viktigt att uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur. I propositionen *Tid för kultur* motiveras prioriteringen bland annat av att barn och unga inte själva kan bestämma över sin uppväxtmiljö och att samhället därför måste arbeta för barns och ungas *goda och likvärdiga* deltagande i kulturlivet. Propositionen framhåller att barn och unga ska ges möjlighet till inflytande och delaktighet i både planering och genomförande av verksamhet som rör dem.¹¹

I linje med den politiken sjösattes den kulturpolitiska satsningen Skapande skola 2008 för att stärka samverkan mellan skolan och det professionella kulturlivet, bland annat museerna. Det är skolhuvudmännen som söker medlen och tar fram en handlingsplan för hur de långsiktigt ska bidra till att stärka relationen mellan skolan och kulturlivet. En bärande princip är att eleverna ska delta i planeringen av aktiviteterna. I rapporten *En omtolkad kultursatsning. Museerna och Skapande skola* (2014)¹² undersöks relationen mellan skolor och museer med utgångspunkt i Skapande skola-reformen. Undersökningen pekar bland annat på att lärarna inte alltid har tid att gå in i djupare samarbeten, trots en insikt om att det skulle göra samarbetet mer givande för eleverna.

Att museerna länge har fokuserat på barn och unga gör att deras utbud ofta är attraktivt för målgruppen. Cirka en tredjedel av besökarna på museer är barn och unga. Statistik från Myndigheten för kulturanalys för år 2015 visar att andelen barn och unga som besökte museer varierade från 23 procent på kommunala museer, via 27–28 procent på regionala och statliga museer till 33 procent inom kategorin övriga museer.¹³ Statistiken inkluderar alla barn och unga och skiljer inte på om de besökte museet privat eller med skolan.

Kultur och lärande genom museipedagogik

Museerna har länge använts för lärande och undervisning. *Psykologisk Pedagogisk Uppslagsbok* från 1946 konstaterar till exempel att "...museernas föremål berättar ofta bättre än vad läraren kan göra med ord".¹⁴ Rollerna som lärare och museipedagog är nära sammankopplade. Det är inte ovanligt att museipedagoger tidigare har arbetat som lärare.¹⁵

⁹ Kulturutredningen 1995. *Kulturpolitikens inriktning*; Ljung 2009, s. 34.

¹⁰ *Upptäckarglädje!: om museipedagogik* 1999. s. 10.

¹¹ *Regeringens proposition 2009/10:3 Tid för kultur*, s. 31–32.

¹² Grut (red.) 2014.

¹³ Myndigheten för kulturanalys 2016, s. 15.

¹⁴ Ljung 2009, s. 32–33, med referens till *Psykologisk Pedagogisk Uppslagsbok* från 1946.

¹⁵ Grut & Zipsane 2011, s. 15.

Museipedagogiken utvecklas i takt med förändringar i samhället och aktuella idéer om museernas roll. På många museer har gestaltning och förmedling med tiden fått en mer framträdande roll, även om det varierar i vilken grad museerna är samlings- eller besökarorienterade. Utvecklingen har lett till att pedagogiken idag är central i museernas verksamhet. Under senare delen av 1900-talet har museipedagogiken utvidgats och öppnat upp för ett lärande tillsammans med besökaren. Många museer fokuserar allt mer på ett lärande genom kultur och natur och använder sina resurser för att skapa förmågor, färdigheter, attityder och kreativitet, snarare än att undervisa om museets samlingar.¹⁶

Förhållningssättet påminner om estetiska lärprocesser, ett begrepp som ofta används i formella utbildningssammanhang och som ligger till grund för satsningen på Skapande skola. Det beskriver vilken roll kulturen förväntas ha i skolan och innebär kortfattat att kulturen inte bara ska vara ett tillägg till den övriga undervisningen. Att barn och unga deltar i kulturaktiviteter är en del av lärandeprocessen och anses bidra till att de får verktyg för att förstå sig själva och sin omvärld. Med det synsättet blir kulturen ett redskap för att arbeta med frågor som rör exempelvis delaktighet, demokrati och kritiskt tänkande. Utvecklingen mot en bredare syn på lärande och kultur har alltså skett parallellt inom musei- och skolsektorn. Mycket tyder på att museisektorns pedagogiska verksamhet har närmat sig skolans värld de senaste åren genom att tydligare kommunicera hur den motsvarar olika mål i skolans styrdokument. Utvecklingen har bland annat relaterats till en tydligare mål- och resultatstyrning i skolan.¹⁷

Konst, kultur och barn och ungas lärande är ett internationellt forskningsområde som är väl värt en egen kartläggning. Även om de senaste årens studier inom området har sina unika sammanhang visar de sammantaget på betydelsen av estetiska, kreativa och kulturella upplevelser i skolan. Forskningen pekar bland annat på att det har en positiv inverkan på skolans måluppfyllelse, att eleverna stärks i både sin personliga utveckling och i sin kunskapsutveckling samt att det ger positiva effekter för samhällsutvecklingen i stort.¹⁸

Att museernas roll för skolan är ett angeläget forskningsområde kan exemplifieras med en brittisk studie från 2007 som visar att skolresultat kan förbättras av museibesök. Av de 760 elever som deltog i studien fick 60 procent högre betyg när de hade använt ett museum för att genomföra en uppgift.¹⁹ Författarna till studien menar att museerna ger plats för rika, uppslukande och minnesvärda lärandeerfarenheter och upplevelser som inte alltid är möjliga i skolan.²⁰

¹⁶ Se till exempel Björnberg 2015.

¹⁷ Grut (red.) 2014.

¹⁸ En enklare forskningsöversikt finns i Björnberg 2014.

¹⁹ Watson, Dodd & Jones 2007, kap. 1.2.1.

²⁰ Ibid., Key findings, B7.

3. MUSEERS SAMVERKAN MED SKOLAN

OM UNDERSÖKNINGEN

Våren 2017 intervjuade Riksställningar representanter för den pedagogiska verksamheten på 41 museer runt om i Sverige. Med undersökningen ville vi identifiera faktorer som gynnar ett långsiktigt samarbete mellan museerna och skolan och lyfta den potential som kan rymmas i ekvationen. Undersökningen vänder sig till verksamma i skolan och på museer, samt personer i beslutsfattande ställning på olika förvaltningsnivåer.

Undersökningen rymmer ett brett spektrum av museer, fördelade över hela landet. Sammanlagt valdes 12 kommunala, 14 regionala och 6 centralmuseer ut, samt 9 stycken i kategorin övriga museer. När museerna omnämns i undersökningen refereras de till dessa kategorier. Varje kategori rymmer dock sina variationer, inte minst "övriga museer" som består av allt från mindre arbetslivsmuseer till museer med ett nationellt eller regionalt uppdrag. Urvalet av museer gjordes också med avseende på deras verksamhet. Museerna arbetar med bland annat konst, kultur- och naturhistoria, samt teknik.

De flesta som intervjuades arbetar som musei- eller konstpedagoger. De fick bland annat svara på om museisektorns möjligheter att samverka med skolan har förändrats över tid, vilka aktörer och forum som är viktiga för en långsiktig samverkan med skolan och hur ett potentiellt drömscenario för en samverkan med skolan skulle kunna se ut. Alla fick också ge exempel på bra samverkansformer mellan museer och skola, utifrån sina egna eller andras verksamheter. De som intervjuades fick veta att samverkan syftar på all slags pedagogisk verksamhet på museerna som riktas till skolan och lärarna. Skolverksamheten är bara en del av museisektorns arbete för att nå barn och unga, och museerna hanterar förstås många fler frågor kring skolan än de som nämns i rapporten. Inte minst kring det målgruppspecifika arbetet – många museer möter elever i allt från förskola till vuxenutbildning. Undersökningen fokuserar dock i första hand på *relationen till skolan*.

Intervjumaterialet rymmer museer med olika verksamheter, uppdrag, geografiska placeringar och ekonomiska resurser. Några museer saknar anställda pedagoger medan andra har pedagogiska enheter och särskilda skolansvariga. De kommunala museerna har samma huvudman som den kommunala skolan, medan de centrala museerna arbetar för alla barn och unga i landet. Undersökningen gör inte anspråk på att analysera dessa variationer i detalj, utan den bör ses som ett nedslag i en brokig sektor som förenas i sitt arbete mot skolan. Undersökningen lyfter några av intervjuernas mest framträdande teman med förhoppning att den ska kunna ligga till grund för en fortsatt dialog kring museernas roll för skolan – idag och framöver.

EN ALTERNATIV LÄRMILJÖ

Alla museer, från det ideellt drivna arbetslivsmuseet på landsbygden till det resursstarka konstmuseet i storstaden, samlar, bygger och tillgängliggör kunskap om människan och hela hennes omvärld – såväl historisk som samtida. Med olika museipedagogiska redskap kan det användas och komma fler till del. För att nå ut brett är skolan en viktig målgrupp för många museer.

Undersökningen ger en inblick i den mångfald av skolverksamheter som pågår på landets museer och de många sätt som museet kan vara en alternativ lärmiljö och en resurs för både skolans elever och personal, anpassat efter olika årskurser. Verksamheterna finns i allt från bas- och tillfälliga utställningar till kulturhistoriska utomhusmiljöer, i skolans klassrum och närmiljö, i kreativa verkstäder och i arkiv. De spänner från löpande visningsverksamhet över rollspel och tidsresor, skapande verksamhet, digitala och mobila utställningsformat och referensgrupper, till fördjupade samverkansprojekt som utformas tillsammans med skolan och pågår under en längre tid.

Det lärande som ryms i de här alternativa lärmiljöerna kan givetvis ha olika former beroende på den verksamhet som praktiseras: lustfyllt eller fördjupat, eller lärande genom olika sinnen, kombinerat med teori och praktik. Det är några beskrivningar som finns i intervjuvaren. Många betonar att verksamheten är kopplad till skolans styrdokument, men ett besök på museet sägs också kunna handla om något så grundläggande som att komma utanför klassrummet, att det kan påverka invanda mönster och gruppdynamiken i klassen, och att eleverna får en relation till museerna.

Man pratar ju mycket om att de mjuka värdena är så viktiga för skolan för att de ska bli bättre på ett ämne, och så är det. En tredjedel av eleverna lär sig taktilt, de har ju redan nu svårt i skolan att lyssna och läsa. Och får man göra så lär man sig bättre. (Pedagog, övrigt museum)

Flera verksamheter som nämns i intervjuerna berör frågor som är viktiga i vår samtid, allt från ekologisk hållbarhet till integration, sexualitet och arbetsliv. Med utgångspunkt från museernas miljöer kan skolorna arbeta med ämnesövergripande och samtidsangelägna frågeställningar och värdegrundsfrågor. Museerna kan alltså vara en plats där eleverna inte bara lär sig om sin historia och samtid, utan också om sig själva. På dessa vis, och många andra, visar undersökningen hur museerna kan vara ett komplement till undervisningen i klassrummet. "...vi koncentrerar oss på att göra saker som man inte kan uppleva i skolan genom böckerna", som en pedagog beskriver det.

En lärmiljö i förändring

Rapportens inledning visar hur museernas verksamheter och relationen till skolan omprövas och utvecklas i takt med förändringar i samhället. Det avspeglas också i intervjuerna. "Museet skickade i princip scheman till närliggande skolor, ungefär som att få en kallelse till tandläkaren", berättar en representant för ett centralmuseum apropå museets relation till skolan före

kommunaliseringen 1991. De flesta intervjupersonerna utgår däremot från en mer nutida horisont när de reflekterar över om möjligheterna till samverkan har förändrats över tid. Har den svenska skolans tydligare mål- och resultatstyrning påverkat museisektorns skolverksamhet? Det har diskuterats i tidigare studier²¹ och bekräftas i den här undersökningen. Intervjumaterialet återspeglar att museisektorn har utvecklat sin skolverksamhet genom bland annat ökad kunskap om skolans styrdokument som läroplaner och värdegrund. Det verkar finnas en tydlig ambition att kommunicera hur verksamheten kan bidra till skolans målfyllelse. Därför studeras till exempel läroplanerna när pedagogiska program och lärarhandledningar utvecklas: "Vi utgår från läroplanen, det handlar nog mer om att vi ska förstå varandra, att vi talar samma språk, varför de ska använda sig av oss", menar en av de intervjuade.

Intervjumaterialet pekar också på att de senaste årens utveckling inom skolan har lett till vissa utmaningar. Framför allt de regionala museerna, men även andra, beskriver att det kan vara svårt att nå ut med information om museets resurser till skolan och att skolan har svårare att besöka museet och avsätta tid för längre samarbeten. Det beskrivs bland annat bero på en hög arbetsbelastning, en tilltagande blockbaserad schemaläggning även i lägre årskurser och en ökad rörlighet bland lärare som byter tjänster. Andra betonar istället att lärarna i dag har större kännedom om hur museets resurser kan kopplas till kursmålen. "... i dag är det som att de allra flesta lärarna har större förståelse för att historieämnet kan lära ut något annat än bara ren historia, att vi kan gå in i andra ämnen", erfar exempelvis en pedagog.

Sammantaget visar intervjuerna att det har skett en tydlig utveckling av museernas verksamhet för skolan, i takt med skolans utveckling. "Förut räckte det faktiskt med att det var givande för eleverna att komma till museimiljön och lära sig historia, men nu måste man vara väldigt, väldigt specifik i allt man gör", menar en pedagog. Men utvecklingen är inte enbart knuten till förändringarna i skolans värld. Några kopplar utvecklingen till att pedagogik- och skolfrågorna idag prioriteras mer i museisektorn, till tydligare politiska direktiv och till samhällsutvecklingen i en vidare bemärkelse. Som en pedagog uttrycker det: "... det handlar om en ren överlevnadsfråga för museipedagogiken och också om en angelägenhet för hela samhället som har olika utbildningsuppdrag".

RELATIONSBYGGANDE

I intervjuerna fick museerna ge exempel på bra samverkansformer med skolan och möjliga drömscenarion för sin skolsamverkan, oberoende av resurser och eventuella praktiska hinder. Samverkan är ett begrepp som kan betyda många olika saker. De intervjuade beskriver det både som pedagogiska samverkansformer och som administrativa strukturer, till exempel tillgång till nätverk av kulturombud och kontaktpersoner i en kommun. Gränsen mellan vad museerna är idag, vad de strävar efter att vara och vad de ser som mer visionära drömscenarion är inte alltid helt tydlig. Svaren rör sig ofta i ett gränsland mellan de olika nivåerna.

Undersökningen ger en sammantagen bild av att museerna ser sig som en viktig resurs för skolan, och i många fall också används så. Det ska dock inte likställas med att de inte ser

²¹ Grut (red.) 2014.

goda och angelägna utvecklingsmöjligheter för relationen till skolan. Att museets tillgång till personal, tid och ekonomi sätter ramar för verksamhetens omfattning är påtagligt – det är ofta det första svaret på vad som skulle kunna påverka utvecklingen i önskad riktning. Intervjumaterialet avspeglar att museisektorn har höga ambitioner och vill vara en aktör som på olika sätt bidrar till barns och ungas utveckling och till samhällsutvecklingen i stort, både när det gäller ämneskunskaper, samtidsangelägna frågor och mer praktiska och sociala färdigheter.

Flera museer ser också en möjlighet att vara en än mer nyttjad resurs av skolan, till exempel att fler lärare och lärare i olika ämnesdiscipliner kände till hur museernas verksamhet kan kopplas till undervisningen och att museerna kan vara mer integrerade i skolans planering. Det verkar i första hand inte handla om kvantiteten, alltså besöksantalet – en del betonar att de har fullt av skolklasser – utan snarare om de kvalitativa aspekterna, museets roll för skolan. "Det är väldigt få museer idag som är nöjda med att bara vara den där roliga kompisen när någon vill leka, utan man kämpar verkligen för att kunna anpassa sig till skolans verksamhet", menar en pedagog vid ett kommunalt museum.

Det är många skolor som kommer hit i slutet på våren för att de ska göra en rolig grej för eleverna. Då kommer de hit och vet inte riktigt vad de ska få, utan de tror bara att det här blir ju spännande. Men då öppnas ju Pandoras ask för lärarna ...med allt som vi berättar här så har de en palett som de kan jobba med under hela terminen. Och då har man ju dem nästa termin, för då försöker de få in det i undervisningen på ett helt annat sätt. (Museichef, övrigt museum)

Om man ska tänka bort resurser så tänker jag att vi kan vara många, många fler museipedagoger som jobbar tillsammans med skolan. Då kan man till exempel jobba med en skola, särskilt under en längre tid, och lägga upp ett längre arbete utifrån precis den skolans behov. Det kanske är den lokala kulturmiljön de vill jobba med. Då kan man jobba med allt från hur det har sett ut på platsen, till gränser, till fördomar – alla de här temana, som vi gärna jobbar med. Sen så tror jag att man skulle basunera ut, försöka nå fram till skolan att: "använd er av museet". För jag vet, jag är själv lärare från början, man drunknar i allt. Men att museet verkligen kan vara en bärande aktör i det omgivande samhället, liksom biblioteket och simhallen. Sen skulle jag också vilja påverka så att de olika verksamheterna inom museet lyfts fram ännu lite mer i kursplanerna. (Pedagog, regionalt museum)

Jag skulle vilja drömma hur mycket som helst men jag tror att... ja men det är ju så här: de här lärarna ska hitta oss. Att man känner att det funkar för alla ämnen. För det är det som är så speciellt med bilder eller konst över huvud taget, att man kan ju koppla det till i princip vad som helst. Och just det önskar jag, att man verkligen använder oss och att man hade oss för att skapa intresse och engagemang i alla ämnen. Man skulle önska att de verkligen förstod att vi kan vara en resurs, att man inte bara kommer dit för att ha lite skoj, utan att det är någonting man kan koppla till undervisningen. (Pedagog, övrigt museum)

Den viktiga dialogen

I intervjuerna understryks ofta värdet av att ha en direkt dialog med lärarna, vilket är naturligt eftersom det ofta är pedagogerna från skolan och museet som möts i verksamheten. Museet kan kommunicera sin verksamhet och få insyn i skolans behov och önskemål, vilket i sin tur kan utveckla verksamheten, leda till gemensamma projekt och gynna långsiktiga relationer mellan museet, lärarna och eleverna. "...om vi ska ha en samhällsrelevans så är det mötet, förmedlingen och dialogen som är viktig", menar en av de intervjuade som understryker betydelsen av att museet arbetar utanför huset och har en dialog med till exempel skolan.

Ofta betonas betydelsen av museets egna lärarträffar, men även andra mötesformer som en uppsökande dialog på skolorna eller referensgrupper i anslutning till projekt. Att ha en stående samverkans- eller referensgrupp för museets löpande verksamhet, med exempelvis kulturombuden, framhåller några som betydelsefullt eller eftersträvansvärt, eftersom det ger en kontinuitet i kontakten. Intervjuerna ger också exempel på hur en dialog med elever, rektorer och annan skolpersonal, som fritidspedagoger och studievägledare, kan gagna verksamhetens relevans för och anknytning till skolan. Att många museer värderar en direkt dialog med lärare bekräftas också av att den ofta beskrivs som den viktigaste metoden för att få återkoppling på verksamheten från skolan, exempelvis i jämförelse med enkäter, som visserligen också kan ha ett värde i utvecklingsarbetet.

...när man kommunicerar med lärarna så tror jag det är viktigt att de känner sig trygga med att vi begriper skolans villkor. Att vi använder samma terminologi som man gör i skolan och att vi är bekanta med läroplan och kursplan och de måldokument som finns. Att vi hela tiden kommunicerar vilket mål vi strävar mot. Vad är det för moment vi går igenom? Och att vi kan erbjuda eleverna en annan undervisningsmiljö där de som kanske inte alltid har kommit till sin rätt i skolan kan få nya möjligheter att utvecklas och kanske också upptäcka nya sidor av sitt eget lärande. Det är någonting vi pratar helt öppet med eleverna om – att de ska ge akt på vilket sätt de lär sig när de är på museet, att de själva ska vara medvetna om det. När man har den typen av kommunikation med lärare och elever så känner sig lärarna trygga med att det så att säga inte blir bortkastad tid. Vi är väldigt tydliga med det, att det ska vara på skolans villkor. Vi säger att detta är skolan, ni går i skolan fast ni är här. När man har byggt upp det här förtroendet och samarbetet, och man gör det år efter år, då finns ju respekt och förtroende i det här arbetet. (Pedagog, centralmuseum)

Några framhåller att de skulle vilja ha mer dialog med lärarna, för att fånga upp behov hos skolan och för att utveckla verksamheten. I intervjumaterialet nämns idéer för hur en mer dynamisk eller kollegial relation mellan museet och lärarna kan gynna och utveckla samverkan. "...det är den där lite mer organiska formen, att kunna vara en plats för skolan, ett alternativt lärorum där också lärare och elever påverkar och ger input", reflekterar en pedagog vid ett regionalt museum och konstaterar att museet fortfarande tar fram många fasta erbjudanden till skolan. Medverkan, medskapande och inflytande framhålls i politiken, men är svårt att

omsätta i praktiken på en bredd, i flera kommuner, menar hon och tillägger att hon skulle vilja hitta en form där museet kan vara "en plats som är självklart att komma till, och inte bara att boka, utan att vara på, för både lärare och elever."

En pedagog på ett kommunalt museum ser framför sig hur ett närmare samarbete med lärare kan bidra till att parterna i högre utsträckning kan få användning för varandras kompetenser. Det har hon fått uppleva i fördjupade samverkansprojekt. I hennes drömscenario finns det ingen gräns mellan vad som är skola och museum "utan vi är en enhet som försöker använda de olika kompetenserna, uttrycken och möjligheterna på bästa sätt för att varje elev ska få möjlighet att förstå och utvecklas". En museichef vid ett arbetslivsmuseum resonerar kring att det skulle kunna finnas en funktion på kommunen som fungerar som en samordnare mellan museet och skolan. Det skulle kunna understödja att museet är en del i skolans planering, tror hon, och tillägger att det idag finns kulturstrategier i regionen som museet skulle kunna samarbeta med. En annan av de intervjuade efterlyser en modell som skulle göra det lättare för museet och lärare att hitta varandra och utveckla idéer tillsammans. God samverkan bygger i sin enklaste form på att två pedagoger från museet och skolan möts och ser ett värde i att samarbeta, menar hon.

En representant för ett regionalt museum formulerar ett drömscenario där museet kan finnas med i skolans ordinarie planering "...där vi inte är ett utflyktsmål som man prickar in bara, utan där museet finns med i princip alla ämnen, där man kan planera sin skolverksamhet med museet som resurs." Skolan skulle på så vis få tillgång till en tredimensionell undervisning som är svårare att få till i klassrummet, menar hon och tillägger att en sådan utveckling skulle gynnas av att museet och skolan utvecklar arbetssätt tillsammans, till exempel genom workshops, fortbildning eller en pilotskola.

Vi vill bli mer kollegiala med pedagogerna som jobbar i skolan. Vi vill att de ska känna att vi till viss del är deras kollegor på museet. Och att vi finns som en resurs, att vi kan göra väldigt mycket nytta. Så det är väl det: att hitta den där kontakten så att man får de där automatiska samtalen som vi vill ha. "Nu jobbar vi med det här, finns det någonting vi kan samarbeta kring?" Det gör ju att vi kan bli en helt annan aktör i skolan. Dels resulterar det i att barnen från tidig ålder får en naturlig relation till museet och att vi kan vara med, i nutidsfrågor och historia, och påverka det demokratiska samhället på ett bra vis och att vår kompetens tas tillvara. (Pedagog, regionalt museum)

...jag älskar när lärare ringer och säger såhär: "åh nu håller vi på och jobbar med det här, skulle du kunna ge några tips, vad kan vi göra tillsammans?" För det händer ju, och då blir det ju fantastiska möten ofta. För då kan man diskutera sig fram – vi kan ta med någon mer lärare, som har ett annat ämne, och så kan vi jobba vidare på det. Det händer då och då och det är guld. Och det är också sådant som...hade man tiden, kunde lägga tid på att vara ute och presentera: det här kan vi faktiskt erbjuda. (Pedagog, regionalt museum)

EXEMPEL: IDENTIFIERA BEHOV GENOM DIALOG

Hur kan museerna identifiera skolors behov? Ett sätt är att aktivt integrera målgruppen inför en satsning. Den strategin låg till grund för Arbetets museums utställning Jobbcirkus som besöktes av nära hälften av Östergötlands läns högstadiel elever. Utställningen som nyligen invigdes på nytt, i en uppdaterad form, ska hjälpa högstadiel elever att reflektera kring gymnasieval, yrkesbanor, framtid och identitet med utgångspunkt från interaktiva miljöer. Utställningen är också ett stöd för lärare, studie- och yrkesvägledare och andra som på olika sätt arbetar med att stötta elever inför valet till gymnasiet. Utställningen togs fram i nära samarbete med skolan. Museets producent och pedagog besökte och diskuterade med studie- och yrkesvägledare om hur de arbetar och vilka behov de har, samt pratade med elever om deras framtidsdrömmar. Museet hade löpande kontakt med studie- och yrkesvägledare när det pedagogiska konceptet togs fram. När materialet var färdigt medverkade pedagogen på några regionala nätverksträffar för studie- och yrkesvägledare för att presentera upplägget och ta emot reflektioner. I ett tidigt skede arrangerade museet också en workshop tillsammans med en skolklass vilket gav idéer till utställningen.

Med utgångspunkt från erfarenheterna i projektet planerar museet en permanent arena, en plats där barn och unga får redskap för att arbeta med frågor som rör arbete, framtid, identitet och normer. Satsningen bygger på en förstudie där museet har träffat och intervjuat elever, lärare, skolledare och kommunala tjänstemän. Konceptet utvecklas i samverkan med lärare, företag och olika lärosäten. År 2013 kom nya allmänna råd från Skolverket om att all skolpersonal i årskurs 1–9 ska arbeta med studie- och yrkesvägledning och museet ser att de har möjligheter att erbjuda verktyg som kan underlätta detta arbete.

Förankring av resurser

I intervjuerna framgår betydelsen av bra kontaktytor och kommunikationskanaler så att museet kontinuerligt, och vid specifika satsningar, kan nå ut med sina erbjudanden. Bland annat för att inte bara nå de "redan frälsta" som en pedagog uttrycker det. Här framträder en varierad bild. Medan en del museer har tillgång till välfungerande nätverk, kanaler och forum i kontakterna med skolan, kämpar andra med att nå ut med sin information och lägger mycket tid och energi på att leta rätt på mejladresser och pröva olika metoder för att förankra verksamheten hos lärare och skolans olika aktörer.

Utmaningarna är särskilt tydliga för museer som verkar i stora upptagningsområden. Det anses bland annat bero på arbetsbelastningen och informationsflödet i skolan, krångliga förvaltningsstrukturer, interna resurser för kommunikationsarbetet, samt ett ökat utbud och konkurrens i samhället i stort. "Idag är det så mycket mediabus och allmänt brus, information som kommer på alla sätt" menar en pedagog vid ett kommunalt museum som efter idogt

arbete är nöjd med hur kommunikationen med skolan fungerar i dag: "Nu måste man jobba för sina kanaler och jag tror inte det finns några genvägar. För annars försvinner man, hur bra man än är så försvinner man i bruset".

Museerna har olika inriktningar, uppdrag, huvudmän och geografiska lägen och tillgången till aktörer, nätverk och forum varierar självfallet. Museer under kommunal förvaltning kan exempelvis ha direkt tillgång till kommunens mejladresser. Många museer har egna listor med mejladresser som de uppdaterar kontinuerligt, medan andra har prenumerationslistor för nyhetsbrev om skolverksamheten. Andra verktyg som används är till exempel utskick till skolornas expeditionspersonal, rektorer eller administratörer för rektorsområden, fysiska utskick till lärarrum, digitala bokningsplattformar, museernas hemsidor, sociala medier, kulturutbudsdagar, lärarträffar, rektorskonferenser, skolbesök, prova på-tillfällen för lärare och rektorer, skolkonferenser och skol- och museimässor.

Vad som fungerar för ett museum fungerar inte nödvändigtvis för ett annat, men det finns några redskap som flera museer framhåller som viktiga. Utöver museets egna lärarträffar, anses ofta att regionala och kommunala kulturutbudsdagar, mässor och liknande plattformar främjar kontakten med skolan. Dessa mötesplatser kan också ge inspiration från andra kulturaktörers verksamheter. Digitala plattformar som samlar information om en kommuns kulturutbud för skolan – exempelvis kommunens intranät eller en gemensam museiplattform – kan öka möjligheten att nå ut till skolan.

Undersökningen visar också på betydelsen av aktiva "mellanhänder" för en del museer, till exempel kultur- eller skolombud som känner till skolans verksamhet och behov och kan förmedla information om museets erbjudanden till olika målgrupper. Att som regionalt museum etablera nära kontakt med samtliga kommuner i en region kan leda till en bredare förankring. Att diskutera och förankra museets resurser hos exempelvis utbildnings- och kultursektorn, politiker, tjänstemän och rektorer, lyfter några som betydelsefullt. Bland annat eftersom en samsyn kring betydelsen av samverkan ger lärarna mandat att använda museerna.

Vi har ett bra nätverk, vi når ut. Vi har ett bra samarbete med staden, vi har regionala projekt och vi jobbar väldigt mycket med skolan. Vi besöker skolor i vissa program. Så jag vet inte vad ett ytterligare drömscenario skulle vara. Sen gäller det att underhålla det så att vi inte tappar det givetvis. Att man hänger med, att man hela tiden har den här dialogen: vad är det skolan efterfrågar. Att vi inte erbjuder något som de känner att de inte har användning för. (Enhetschef, regionalt museum)

...vi har hållit på så himla länge så vi har blivit en del av skolan. Vi är givna, de tänker på oss. (Pedagog, regionalt museum)

...det är lite grann som försäljning. Det enda sättet att sälja det är att sälja. Det går liksom inte att gena, utan man måste prata med målgruppen och fråga och möta och lyssna av, och få dem att känna sig prioriterade. Att man tar dem på allvar och svarar upp mot dem, då tror jag att förfrågningarna kommer, att det blir en permanent kontakt helt enkelt. Jag har jobbat mycket i projektform tidigare. Det är jättebra, du kan åstadkomma mycket i projektform. Men sen måste det permanentas så att vägarna är öppna hela tiden, för annars var det en tillfällig grej och då hittar de ett nytt projekt som de kan knyta an till skolan och då blir det ju inte en resurs som vi så gärna vill vara för skolan. Jag känner inte till någon som har löst problemet, men det finns ju många olika angreppssätt skulle jag säga. Hur det är organiserat på olika ställen, hur stor man är, vad man har för organisation. Det är så mycket som spelar in. (Pedagog, kommunalt museum)

EXEMPEL: FRÄMJANDE STRUKTURER

Sedan Skapande skola infördes 2008 har läns museet Jamtli fått en närmare dialog med skolförvaltningarna i regionens kommuner, upplever Malin Bäckström som är sektionsledare för den pedagogiska sektionen vid Jamtli. Samarbetet kring kommunernas ansökningar har lett till att museet och skolsektorn har lärt känna varandra bättre. Det märks inte bara för Skapande skola-projekt, utan det har även påverkat relationen till skolan i stort eftersom man har upprättat kontaktkanaler och byggt upp relationer. Malin understryker också betydelsen av kulturombuden som finns i vissa kommuner. Genom dem kan museet skicka ut information om sitt skolutbud. Beslutet att införa gratis skolbesök på Jamtli för några år sedan har också haft stor betydelse eftersom lärarna inte längre behöver förankra museibesöken ekonomiskt. En annan reform som har haft betydelse är när de flesta kommunerna i regionen införde gratis busskort för alla elever. Det var ingen kulturpolitisk satsning, men det fick stor inverkan på skolornas möjligheter att ta sig till museet, beskriver Malin: "Det har varit enormt betydelsefullt för vi har så långa avstånd inom vårt län".

En liknande erfarenhet beskriver Helen Andersson, som är pedagog på Kalmar läns museum. Sedan några år tillbaka finansierar Kalmar kommun på försök en halvtidstjänst på museet. Det betyder att museibesöken är gratis för skolor i Kalmar. "Det är en jättesatsning på estetiska läroprocesser" menar Helen och berättar att satsningen har ökat skolornas tillgång till museet: "När vi går ut med erbjudanden så bara rasslar det till på den där halvtidstjänsten, sen är det fullbokat".

Lärarträffar för långsiktighet

Några museer framhåller att lärarträffarna kan ge långsiktiga effekter för relationen mellan skola och museer. De kan öka förståelsen för museets utbud och stimulera lärare till att använda det på egen hand. En museichef vid ett mindre kommunalt museum arbetar mycket med lärarna och har en vision om att de ska bli så pass självgående att de i princip blir museets "förlängda arm". Han ser också att museet som institution kan bidra med kunskap som stärker lärarna i deras yrkesroller.

Liknande resonemang förekommer i andra intervjuer. En intendent vid ett centralmuseum berättar att de arbetar för att lärarna ska "impregneras i kultur" på lärarträffarna, men det behöver inte innebära fler besök på kort sikt utan det kan även ge långsiktiga effekter. Arbetet för att stärka lärarna inom museets kompetensområden kan också ske genom särskilda fortbildningsinsatser. En pedagog anser att behovet är särskilt stort inför programverksamhet som berör svåra ämnen och exemplifierar med ett aktuellt rollspel på temat flykt. Hon menar att museerna har en viktig uppgift i att stötta lärarna så att de kan fånga upp eventuella reaktioner efter ett museibesök och skulle gärna ha möjlighet att arbeta mer med fortbildning mot lärare, bland annat kring lokalhistoria. Det sistnämnda arbetar Västerbottens museum med i det arkeologiska projektet Kulturspår i landskapet som är ett samarbetsprojekt mellan flera aktörer. Projektet syftar till att visa, inspirera och utforska hur kulturlandskapet kan användas som lärmiljö i skolan. Det treåriga projektet har som mål att ta fram metoder och redskap för att göra det lättare för lärare att använda kulturspår i undervisningen och genomförs i samarbete med lärare i gränskommuner på svenska och norska sidan. Lärarna erbjuds både teoretisk och praktisk fortbildning, och deras medverkan i projektet är högskolepoänggrundande.

Några museer i undersökningen har en formaliserad samverkan med lärarutbildningar eller fortbildningskurser för lärare. Det förekommer också att lärarstudenter anställs som pedagoger för museets helgverksamhet. Den typen av samverkan beskrivs som värdefull, bland annat eftersom den bygger långsiktiga relationer mellan lärarna och museet "...det är jätteviktigt att de förstår tidigt: hur kan vi använda museet som resurs i lärandet", betonar en av de intervjuade.

■ *Jag skulle önska att skolorna mer profilerade betydelsen för lärarna i lärarutbildningen, betydelsen av att uppsöka andra lärosalar. (Museichef, övrigt museum)*

EXEMPEL: SAMVERKAN MED LÄRARUTBILDNING

“...vi lyfter museer som lärmiljö, hur kan vi bidra till undervisningen så att vi korsbefruktar varandra?”, beskriver Margareta Persson, pedagog vid Världskulturmuseet i Göteborg. Museet samarbetar med ämneslärar- och förskollärarytbildningar. Båda utbildningarna har kursmoment tillsammans med museet som vänder sig till både lärarstudenter och utbildade lärare. Museet erbjuder föreläsningar och workshops tillsammans med museets pedagoger, intenter och producenter. Med utgångspunkt från museets verksamhet diskuteras innehållet i utställningarna, pedagogiska redskap och hur verksamheten är utformad utifrån skolans läroplaner, kursplaner och värdegrund. Samarbetet anses ha många positiva och långsiktiga effekter, inte minst för lärare som inte är så vana museibesökare och som kan bli tryggare med hur de kan använda museet. Museet får dessutom en insyn i hur utbildningen och skolan utvecklas och lärare kan bidra med idéer på både praktiska frågor och innehåll.

Museet har också fortbildning inom ramen för den statliga satsningen Globala skolan, som syftar till att lyfta de globala målen i Agenda 2030. I samverkan med Universeum Science Center och Göteborgs miljövetenskapliga centrum, förkortat GMV (Chalmers tekniska högskolas och Göteborgs universitets gemensamma organisation för att främja forskning, utbildning och samverkan för ett hållbart samhälle), erbjuder museet föreläsningar och workshops för lärare, där de globala målen länkas till museets utställningar. “...det är alltid roligt att samarbeta med andra partners, men det är också ett sätt att få kontakt med lärare”, berättar Margareta Persson. Genom satsningen har museet till exempel fått kontakt med lärare i naturvetenskap som annars inte besöker museet i så hög utsträckning.

Intern samsyn och strategier

Att det finns en intern samsyn på museerna kring betydelsen av skolverksamheten framhålls som viktigt. Det kan till exempel handla om att pedagogiken är integrerad i hela museets verksamhet, att museet har strategier för vad de vill uppnå med sin skolverksamhet samt har resurser och kompetens för att marknadsföra sina erbjudanden till skolan. En representant för ett centralmuseum upplever det exempelvis som positivt att museets kommunikatörer numera ansvarar för kommunikationen av skolverksamheten och att det inte är pedagogerna utan annan museipersonal som rent praktiskt tar emot skolklasserna. Möjligheten att kommunicera vad museet är och kan erbjuda skolan handlar med andra ord delvis om interna prioriteringar och resurser.

Flera museer, inte minst de regionala, har breda verksamhetsområden. Några reflekterar kring att de skulle kunna förtydliga vad de kan erbjuda skolan i sin kommunikation. En pedagog tror exempelvis att hennes museum, ett friluftsmuseum, skulle vinna på att identifiera några kärnområden i sitt breda kunskapsuppdrag i de erbjudanden som går till skolan. På det sättet skulle museet kunna erbjuda fördjupad kunskap och skolan bli helt på det klara med vad de kan få ut av ett besök. Pedagoger menar även att det vore värdefullt om museet

hade tillgång till gemensamma kunskapsbanker som skulle kunna koordineras av universiteten eller de större museerna. En museichef för ett kommunalt museum har en idé om att museerna skulle kunna samarbeta mer genom att erbjuda gemensamma koncept till skolan där museerna bidrar med olika perspektiv på ett tema som marknadsförs gemensamt. Det ses också som önskvärt att i högre utsträckning dela arbetssätt för skolverksamheten inom museisektorn.

Jag skulle vilja bli attans angelägen. Jag skulle vilja kunna jobba med frågor så att det blir lite brännande. Det kan vara lite svårt, det kan vara utmanande, det ska ge tankar inför samhället idag och framtiden. (Pedagog, kommunalt museum)

SAMVERKANSFORMER

Fördjupad samverkan

Av museernas goda exempel på samverkansformer är flera samverkansprojekt som pågår under en längre tid och bygger på en aktiv medverkan från skolan. Exempelen omfattar bland annat att elever och lärare eller annan skolpersonal deltar i referensgrupper vid utformningen av utställningsprojekt och att eleverna producerar egna utställningar eller får möjlighet att utveckla en befintlig basutställning. Eleverna kan även bidra med egna erfarenheter till museets arkiv och på så sätt göra avtryck i det kollektiva minne som museet förvaltar. Några museer och i synnerhet de större skulle gärna arbeta närmare enskilda klasser, bland annat genom återkommande besök.

De här exemplen på samverkan anses bland annat kunna fördjupa elevernas lärande och intresse för museets ämnesområden, bidra med kunskap från målgruppen till museet och skapa långsiktiga relationer mellan eleverna, skolan och museet "...en gång är ju ingen gång, utan ju fler gånger man träffas desto mer får både personalen och eleverna ut av det, och vi med för den delen" sammanfattar en pedagog. Samtidigt är de av naturliga skäl ofta mer resurs- och tidskrävande för båda parter. Några påpekar att Skapande skola-medlen har främjat den typen av samverkan eftersom de tillför tid och resurser till båda parter, samt förankrar samverkan hos skolans ledning.

Vi hade ett berättarprojekt där vi fick pengar, där vi kunde dela ut både busspengar och bilpengar. Och samtidigt gick lärarna också igång på det här. För det är så injobbat med berättelser, och i det här fallet kopplat till historia. Så där var det så många saker som klickade. Vi hade de ekonomiska resurserna, vi hade tid, vi hade personal. Det passade i läroplanen. Det passade i tidens strömningar. (Pedagog kommunalt museum)

EXEMPEL: BYGGA RELATIONER

Hur kan museer bygga långsiktiga relationer med barn och unga genom skolan? Marinmuseum i Karlskrona nämns ofta som en förebild i det här sammanhanget. På museet arbetar två pedagoger som har delade tjänster. De arbetar dels på museet, dels på en gymnasie- respektive en grundskola. Museets skolsamverkan vilar på nära och långsiktiga relationer med olika skolor. De har bland annat ett pedagogiskt koncept där eleverna får fundera över och formulera vad som skulle stå på skylten om de själva var museiföremålet. Övningen anses passa bra i ett särskilt skrivmoment i skolan, men bidrar också till att eleverna får en starkare relation till museet. Dels genom att eleverna får insyn i museets kunskapsproduktion, dels genom att museet visar intresse för dem som individer. Teaterproduktioner och "miniguide-visningar" är andra metoder som museet använder. Det sistnämnda, som innebär att barn och unga visar museet för sina föräldrar, återkommer i en annan form i intervjuaterialet. En av de intervjuade personerna har inspirerats av ett museum i Storbritannien där elever i ett betygsgrundande moment först går en guideutbildning och sedan – i rollen som konstambassadörer – håller visningar för andra barn och unga.

Formaliserad samverkan

Flera museer framhåller att de vill nå skolor som sällan tar del av verksamheten, framför allt museer med stora upptagningsområden. Att formalisera relationen mellan museet och skolan i högre utsträckning, till exempel genom att vissa årskurser besöker museerna, beskrivs som en möjlighet. Fördelarna med en mer formaliserad samverkan anses bland annat vara att den underlättar museernas planering, att den främjar barns och ungas lika tillgång till museet, samt kan integrera museet med skolans verksamhet och planering. "... ibland är det bra med toppstyrning så att alla får lika, det är en rättviseaspekt", konstaterar en pedagog.

Norge och Finland nämns som intressanta förebilder i det här sammanhanget eftersom båda länderna anses ha bra strukturer för skolornas museibesök. En pedagog som har hämtat inspiration från Finland ser fram emot en ökad dialog med rektorer "... så att det också är på en högre nivå än den enskilda lärarens intresse eller tid som styr". Några lyfter betydelsen av att det finns tydliga politiska incitament på olika nivåer som betonar kulturens roll i skolan. "Det sätter liksom större press på lärarna att se vilken potential museerna är för ett lärande, för det utvidgade klassrummet, att vi är ett komplement till klassrummet också", menar en enhetschef vid ett regionalt museum.

Det är en svår fråga, det där med drömscenario. Men ett drömscenario är ju en dröm. När det gäller att nå skolor nationellt så ligger vi ju långt bort från de flesta. Vi kan bara drömma om att alla skolor ska komma till Jokkmokk. Tänk om alla hade en obligatorisk skolresa till Jokkmokk under sin studietid i grundskolan. Det kanske är det som är drömscenariot. En skolresa där man lär sig om Sveriges urfolk. Då skulle vi ha värsta, största verksamheten. Ta emot elever som får gå på museet och laga samisk mat och prova på att bo i tältkåta och se samisk kultur i dag, med renskötsel och allt annat omkring. Det vore väl helt otroligt? (Pedagog, övrigt museum)

EXEMPEL: REFORMER FÖR LIKVÄRDIGHET

Omkring år 2000 lyftes från kommunpolitiskt håll att Göteborgs stads kommunala museer träffade för få skolklasser. En utredning konstaterade att museernas arbetssätt mot skolan kännetecknades av en nära dialog med enskilda lärare. Utredningen slog fast att museerna skulle erbjuda mer fasta lektionskoncept så att fler skolor kunde ta del av verksamheten. Resultatet blev ett genomarbetat system som idag bland annat består av en gemensam museiplattform där lärarna själva kan boka sina besök, av regelbundna samverkansträffar mellan kulturombuden och stadens fem kommunala museer, samt av öronmärkta pengar för skolornas museibesök. Sedan dess har antalet skolbesök ökat kraftigt på Göteborgs stadsmuseum, berättar pedagog Håkan Strömberg som intervjuades i undersökningen. Åtgärderna har lett till en tydligare planering av museets skolverksamhet och, som en följd effekt, en delvis förändrad relation till skolorna: "...vi har inte, och det kan jag nästan säga medvetet, personliga relationer med skolklasserna eftersom vi inte har känt att vi kan svara upp på det".

Klassrum på museet

I några drömscenarion har museets relation till skolan en mer formell och fysisk form. En pedagog vid ett centralmuseum resonerar kring möjligheten att museet erbjuder en sal för skolklasser som de kan använda vid museibesöket. Idén om att museet kan erbjuda en anpassad lokal för skolans pedagogiska aktiviteter återfinns i en annan intervju. Den intervjuade pedagogen hämtar inspiration från Brooklyn Museum i New York eftersom pedagogiken har en central roll på museet som erbjuder skolklasser lektionssalar. Tillsammans med sina kollegor har hon reflekterat över möjligheten att deras museum, ett centralmuseum, skulle kunna ha en öppen förskola på museet. "Det är väl just det här med symbiosen, dels att vi tar oss ut mer och att de kan vara hos oss mer. Hur kan man göra det på ett lite friare sätt?", säger hon.

I intervjumaterialet finns exempel på samverkansformer där museet är tydligt integrerat i skolans undervisning. Världskulturmuseet i Göteborg har till exempel ett samarbete med en gymnasieskola som innebär att elever arbetar med utgångspunkt från museets lokaler och

utställningar i en tillvalskurs. En pedagog vid ett regionalt museum hämtar inspiration från Nationalmuseet i Köpenhamn. Museet har haft ett partnerskap med en skola som innebar att tre skolklasser, från ettan till nian, besökte museet en gång i månaden. Riksutställningar har tidigare berättat om samarbetet. En lärare som deltog i projektet beskriver att det inte bara gav barnen andra möjligheter till lärande, utan att även hon som lärare fick nya perspektiv på undervisningen, i jämförelse med klassrumsmiljön. Samarbetet mellan museet och skolan var en del i en skolpolitisk satsning i Danmark som bland annat lyfte betydelsen av att skolorna samarbetar med institutioner utanför skolan för att främja lärandet.

Det kan vara svårt att själv driva en delaktighet i gymnasiekurser. Det bygger på att kunna vara snabb och ta till vara möjligheten och haka i när lärare hör av sig och vill samarbeta. Det finns många fördelar att arbeta långsiktigt och vara del i en kurs med flera träffar. Dels blir det en fördjupad lärsituation för eleverna, dels är det utvecklande för oss museipedagoger att jobba långsiktigt och få en längre lärande relation med eleverna. Oftast träffar vi en klass en gång, men ett kurssamarbete ger möjligheten att jobba långsiktigt, både med lärande och elevrelationen. (Pedagog, centralmuseum)

Jag upplever också att museiverksamheten är en del i ett demokratiarbete. Det är olika röster som hörs, det finns ett utrymme att sitta ner och ha en dialog och möta olika tankar. Så att i en demokrati är det viktigt med öppna museer, anser jag. Att det inte bara är att man ska gå till köpcentrum när man inte vet vad man har att göra, och konsumera och köpa och köpa. (Intendent, centralmuseum)

Museet på skolan

Flera museer i undersökningen arbetar med olika former av uppsökande verksamhet mot skolan. Det möjliggör bland annat att museet kan träffa skolor som på grund av stora avstånd, ekonomiska svårigheter eller tidsbrist har svårt att ta sig till museet. Ofta understryks betydelsen eller behovet av regionala kulturbussar eller andra lösningar som underlättar för skolan att resa till museet. Även besökskostnader ses som en tillgänglighets- och likvärdighetsfråga. Ett regionalt museum upplever att lärarna har blivit flexibla sedan museet införde fria skolbesök eftersom besöket inte måste förankras ekonomiskt. Den uppsökande verksamheten beskrivs inte bara som en tillgänglighetsfråga. Den tillför en extra pedagog i klassrummet – en form av "lyxlektion" som en pedagog beskriver det. Den kan också möjliggöra platsspecifik verksamhet, till exempel att museet tar med rekvisita eller föremål från museets samlingar som är direkt kopplade till den specifika platsen.

Att den uppsökande verksamheten anses ha ett stort värde styrks av att flera av de regionala museerna, men också andra museer har inkluderat mer uppsökande verksamhet i sina dröm-scenarior. "... att kunna förlägga arbetstid och jobba i flera dagar tillsammans med lärarna, mer på riktigt, det tycker jag också skulle vara en drömsituation", menar en av de intervjuade. "Vi har sett framför oss att vi skulle ha en buss som alltid är packad med mycket rekvisita för att enkelt kunna åka iväg", säger en annan.

Några beskriver det som angeläget att arbeta med större systematik ute i kommunen eller regionen, med ett mer medvetet urval av skolor. På liknande vis kan museet kartlägga vilka skolor som besöker museet. Ett större kommunalt museum i undersökningen initierade ett pilotprojekt med ambitionen att nå ut bredare. Museet kartlade vilka skolor i socialt utsatta områden som inte hade bokat lektioner, besökte sedan dessa och hade testlektioner på skolan. Museet kan även söka upp specifika grupper som mer sällan besöker museet. Det gjorde till exempel Hallands kulturhistoriska museum när de fick regionalt utvecklingsstöd. Museet utvecklade ett pedagogiskt koncept med handdockor som de använder i mötet med särskoleklasser och barn på sjukhus. Undersökningen visar också hur museerna kan samverka med andra samhällsaktörer för att förankra sin verksamhet brett, till exempel med bibliotekarier.

Det finns väldigt mycket att göra med nyanlända och språk. Detta museum är väldigt visuellt så vi har många sådana grupper idag men det går att utveckla väldigt mycket mer. Man behöver inte fokusera så mycket på att det är ett kulturhistoriskt museum, utan det går att använda utifrån så många andra aspekter. (Museichef, kommunalt museum)

Vi skulle jättegärna vilja möta alla klasser eller skolor i deras närmiljö och kunna sätta det i ett sammanhang för vi har ett så stort geografiskt område. Det som är typiskt här kanske inte är typiskt för en skola som ligger långt bort, det är inte deras vardag och inte deras närmiljö. Det kräver mycket jobb och tid och pengar. Det skulle vara helt fantastiskt om vi kunde genomföra skolprogram med olika teman, där vi både åkte ut och de fick komma hit och att det gällde alla. Det är helt omöjligt egentligen som det ser ut idag, men verkligen: att alla får samma skolprogram och får samma förankring i sitt lokala kulturarv. Eller att man skulle kunna garantera att alla i en viss årskurs fick ett visst skolprogram med allt som tillkommer: material, restid, pengar. En sån självklarhet – att vi är där helt enkelt, att alla känner till oss. Det skulle vara fantastiskt. (Pedagog, kommunalt museum)

EXEMPEL: UTANFÖR MUSEETS VÄGGAR

I skolprogrammet Maker Tour reste Tekniska museet runt i en skåpbil och träffade omkring 800 skolelever på 16 skolor i Kronobergs län. Skåpbilen var lastad med redskap för olika aktiviteter och ett tält som kunde placeras på skolgårdarna. Syftet med projektet var att väcka barns och ungas intresse för teknik och naturvetenskap genom kreativa aktiviteter och skapande: att sprida Maker-rörelsens anda utanför museets fysiska väggar. Programmering, ellära, kreativt skapande och problemlösning var några ingredienser i programmet som genomfördes i samarbete med bland annat Linnéuniversitetet och Kronobergs län. "...det kommer att växa. Vi kommer att ha fler samverkansprojekt i framtiden", berättar museets pedagog Alfred Grimlund.

EXEMPEL: LOKAL FÖRANKRING

Hur kan kulturarvet främja bygdens fortlevnad? Murberget – Västernorrlands museum kontaktades av en skola i en glesbygdskommun som hade beviljats Skapande skola-medel som de ville samarbeta med museet kring. Ambitionen med projektet var att motverka en utflytning från bygden så att skolan inte skulle behöva läggas ner. Museets ingång i projektet var att arbeta med det lokala kulturarvet tillsammans med eleverna. Vid Världsarvet Höga Kusten går det att följa tidens gång i landskapet, från istiden via landhöjningen till nutid. Eleverna fick själva välja vilket område de ville undersöka, allt från äldre gravar och andra kulturarvsplatser till samtida företagare. Genom projektet blev eleverna som ambassadörer för sin egen by och kunskapen om platsen bidrog till en ökad nyfikenhet. Museet bidrog med sin kunskapsbank om det lokala kulturarvet, eleverna använde det och resultatet fick betydelse för platsen i nutid.

EXEMPEL: BIBLIOTEKARIER SOM SAMVERKANSPART

"Vi vill ge lärarna redskapen", betonar Thomas Johansson, museichef på kommunala Vetlanda museum, när han beskriver projektet Bilderbokens möjligheter som är ett flerårigt samverkansprojekt mellan museet, Vetlanda bibliotek och Region Jönköpings län. Syftet med projektet är att lyfta bilderboken som pedagogiskt redskap för att stödja och väcka lust till språk- och läsutveckling. I projektet har museet bland annat producerat utställningar på bilderboksteman, i samverkan med förskolor och skolor i kommunen. Nytt för i år är att länsbiblioteken också ingår i projektet, vilket innebär att man når ut till alla barnbibliotekarierna och museipedagoger i länet. En central del av projektet är fortbildning för lärare inom Vetlanda kommun. I anslutning till museets utställning arrangeras föreläsningar och seminarier som ska ge lärarna verktyg för att kunna använda bilderboken som ett pedagogiskt redskap. Thomas berättar att projektet har gett många ringar på vattnet: museet har fått ett utökat nätverk, lärarna i kommunen har ökat sina kunskaper om vad museet kan erbjuda och eleverna har fått en närmare relation till museet: "Jag hoppas att vi är med och skolar barnen så att de blir hungriga på att ta till sig kultur när de blir äldre. Och att vi avdramatiserar platsen museet så att de känner att det här är en plats för alla."

Mobilt och digitalt museum

Museet kan nå ut med sina resurser till skolan på många olika sätt, oberoende av det fysiska besöket. Museilådor med föremål som skolorna kan låna är en metod som används sedan länge. Undersökningen ger också exempel på hur museet kan nå skolans klassrum genom mobila utställningsformat. Den har inte kartlagt förekomsten av digitala strategier för att nå ut till skolan men ger exempel på olika verktyg som kan användas, till exempel hemsidan för att publicera fördjupande material och lärarhandledningar. "De digitala kanalerna har blivit viktigare och viktigare" erfar en pedagog och tillägger "vi har otroligt bra visningsstatistik på det vi lägger ut på Youtube. Vi kan ju aldrig få flera tusen elever att komma hit och lära sig kasta lasso, men Youtube finns nära till hands." På Vasamuseet har man sedan några år tillbaka ett koncept med Skype-visningar som gör att klasser som har långt till museet kan ta del av skeppet Vasa virtuellt. Eftersom visningarna sker på däck, dit museets fysiska besökare inte kan ta sig, erbjuder det digitala formatet också ett mervärde.

Undersökningen gör tydligt att digital förmedling har en stor utvecklingspotential, inte minst för museer med stora upptagningsområden. En pedagog vid ett kommunalt konstmuseum tror att en utvecklad digital förmedling kan bidra till att relationen mellan museet och skolan blir mer dynamisk eftersom skolan kan ha en aktivare roll i användningen av museets resurser. I hennes drömscenario deltar museets pedagoger i produktionen av de digitala resurserna för skolan. En annan av de intervjuade menar att museets digitalisering skulle tjäna på tydligare målgruppsstrategier för att bli ett viktigare redskap för skolan och att det förutsätter att pedagogiken värdesätts. Hon menar att det fortfarande finns ett glapp mellan museets arbete med förvaltning, tillgängliggörande och förmedling och att det behövs en dialog kring hur och varför museet förmedlar digitalt.

En representant för ett centralmuseum betonar att digitala satsningar förutsätter en intern prioritering eftersom det kan påverka besöksantalet under en period, men ser stora möjligheter med en digital förmedling till skolan. Hon menar att museet, trots sina många bokningar och skolklasser som går på egen hand, endast når en "droppe i havet" och ser en spännande möjlighet i att kunna kombinera digitalt och analogt material där museet till exempel kan låna ut originalföremål med tillhörande uppgifter.

I dagens skola så finns ju det digitala. Man har inte svarta tavlor längre, man har vita tavlor som är smartboards. Och du har hela nätet som är tillgängligt och ungarna sitter med sina plattor och mobiler och spelar spel. Varför inte ha mer sånt när det gäller de estetiska ämnena? (Pedagog, övrigt museum)

EXEMPEL: DIGITAL TILLGÄNGLIGHET

"Alla får tillgång till världskonsten rätt in i klassrummet", säger Linda Tranquist om sin vision med det digitala redskap som Ljungbergmuseet utvecklar och som går under arbetsnamnet ArtSmart. Det ska bli en hemsida som i ett första steg tillgängliggör museets konstsamling och konst som får användas fritt. Men det handlar inte bara om att tillgängliggöra konsten, utan den ska också paketeras i ett pedagogiskt sammanhang, kompletteras med lärarhandledningar och kunna användas av lärare i alla möjliga ämnesområden och årskurser; från konst till historia och svenska. Hemsidans visuella karaktär ska påminna om ett spel. "Meningen är att klassen ska få upp konstverken på vita tavlan och uppleva och diskutera dem tillsammans." Linda, som är ensam pedagog på museet, möter i dagsläget ungefär 2 500 barn per läsår. Hennes vision är att alla omkring 20 000 grundskoleelever i regionen någon gång ska ha använt redskapet. ArtSmart utvecklas i samarbete med AV-Media som är en etablerad aktör i skolsektorn.

SLUTREFLEKTION

Riksställningar har intervjuat representanter för 41 musei- och konstpedagogiska verksamheter runt om i Sverige. Med undersökningen ville vi identifiera faktorer som kan gynna ett långsiktigt samarbete mellan museerna och skolan samt lyfta den potential som ryms i relationen. Intervjuerna har utgått från en bred definition av samverkan som inkluderar all pedagogisk verksamhet som riktas till elever och skolpersonal.

I februari 2017 överlämnade regeringen propositionen *Kulturarvspolitik* till riksdagen. I den föreslagna museilag som presenteras i propositionen fastslås att museerna inom det allmänna museiväsendet ska "bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning."²² Museernas förmedling av kunskap och upplevelser beskrivs skapa förutsättningar för allas deltagande i samhällslivet och på så vis även kunna bidra till att demokratin fördjupas.²³

Undersökningen visar att museerna har både redskap och ambitioner för att bidra till detta angelägna arbete genom att ge utrymme för ett lärande som kompletterar undervisningen i klassrummet och bidrar till barn och ungas utveckling, liksom till samhällsutvecklingen i stort. Undersökningen pekar på att museerna har en tilltro till sina arbetssätt, men också en nyfikenhet inför och ambitioner att utveckla den befintliga verksamheten och att pröva nya modeller för samverkan.

Hos flera museer finns en tro på att museet skulle kunna vara en än mer nyttjad resurs för skolan. Visionerna handlar bland annat om att kontakten mellan skolan och museet skulle

²² Regeringens proposition 2016/2017:116 *Kulturarvspolitik*, s. 7.

²³ *Ibid.*, s. 97.

kunna vara mer dynamisk, till exempel genom skolans inflytande på verksamheten. Men också att museet skulle kunna vara mer integrerat med skolans mål och planering, att fler ämneslärare kände till på vilka sätt museet kan bidra till skolans verksamhet eller att skolklasser i högre utsträckning kan göra återkommande besök.

Undersökningen visar också att museerna vill nå de skolor som sällan eller aldrig besöker dem. Framför allt gäller det museer med stora upptagningsområden där skolorna kan ha lång resväg till museet. Det handlar då ofta om en vilja att arbeta mer mobilt, utifrån skolans lokala behov och miljöer, men det kan även handla om en önskan om mer formaliserade samverkansformer, till exempel att vissa årskurser besöker museet i ett särskilt kursmoment. Önskemålet om att nå ut bredare hänger också ihop med att det finns en tendens att samarbeten vilar på enskilda eldsjälar som redan känner till museets resurser, eller att samarbeten med skolan kan bli mer eller mindre slumpartade eller tillfälliga.

Vi har flera gånger påmint om museisektorns brokiga karaktär – att intervjuvaren delvis ska förstås i relation till museernas olika uppdrag, geografiska kontexter, verksamheter och andra förutsättningar. Samtidigt påminner undersökningen också om att museerna, stora som små, många gånger delar erfarenheter och basala behov. Att resurser i form av personal och budget möjliggör en mer omfattande verksamhet och skolsamverkan säger sig självt, liksom att en samsyn om den museala skolverksamhetens betydelse främjar verksamheten.

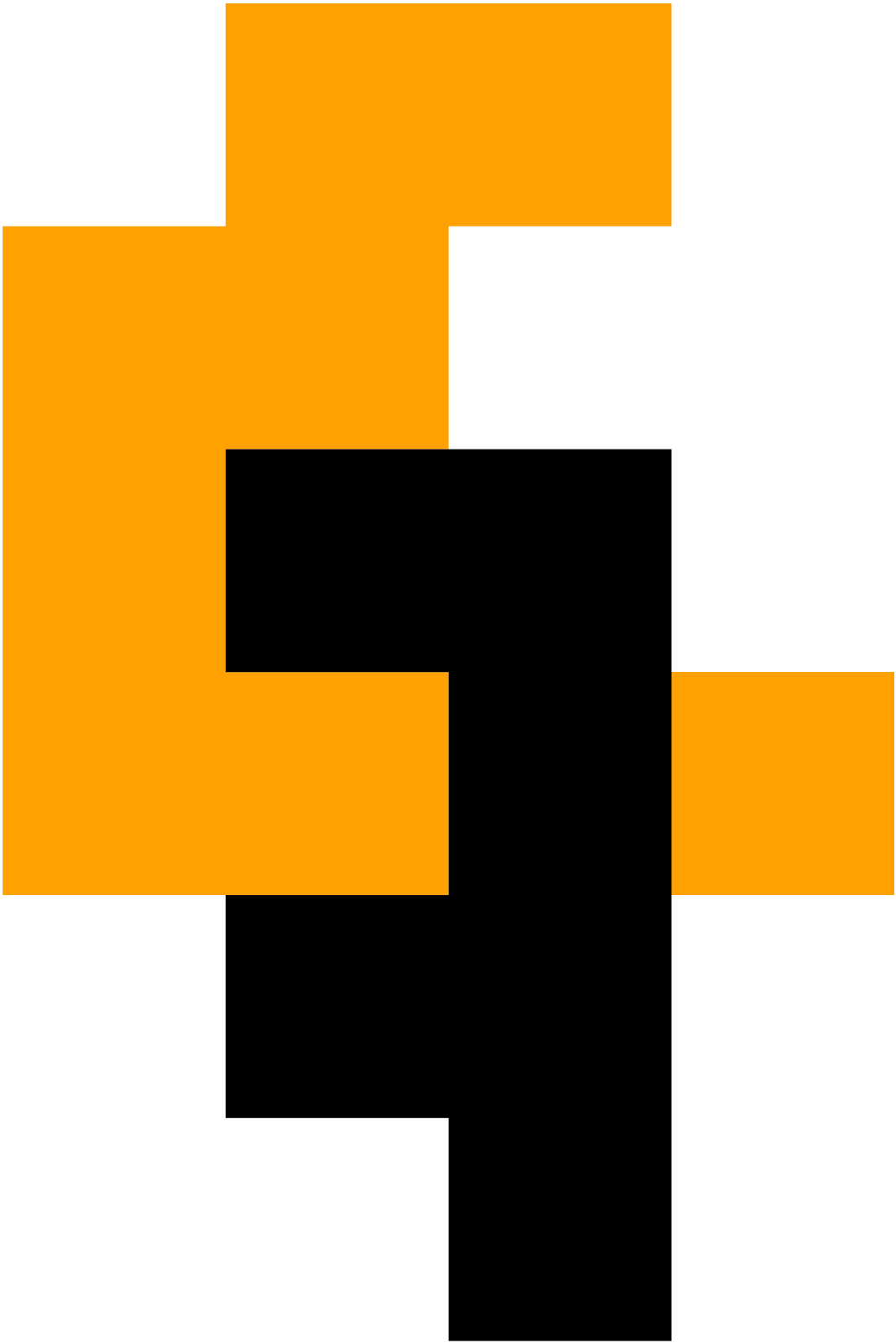
Undersökningen visar också på värdet av organiserade kontaktytor som möjliggör både en projektbaserad och en kontinuerlig dialog mellan pedagogerna i skolan och på museet, för utveckling av verksamheten i samklang med skolans behov och för relationsbyggande.

Undersökningen visar på betydelsen av att museerna har strategier för hur resurserna kontinuerligt förmedlas och långsiktigt förankras i skolsektorn. För att kontakten med skolan ska vara stabil och inte enbart bygga på enskilda lärares engagemang och tid, behövs en infrastruktur som underlättar kommunikationen med skolan. Här skiljer sig erfarenheterna åt. Medan en del har tillgång till stabila nätverk och kommunikationskanaler kämpar andra med att nå ut med sina erbjudanden till skolan. Att museets resurser är förankrade hos skolans ledning och på politisk nivå, samt att lärarna redan i utbildningen får kännedom om hur de kan använda museets redskap kan främja en bred och långsiktig relation.

Utvecklingen går på sätt och vis i cykler: idéer, metoder och strategier prövas, utvecklas och läggs på hyllan för att senare bli aktuella igen, formade efter samtida behov och möjligheter. Undersökningen har pekat på en rad spännande utvecklingsområden, varav flera ryms i begreppsparet kvantitet respektive kvalitet. Begreppen kan vara missvisande eftersom kvantitet inte är synonymt med avsaknad av kvalitet och vice versa. Det sätter dock fingret på ett spänningsfält mellan en fördjupad samverkan som kan inkludera flera träffar, anpassas efter lokala behov, bygga på medskapande från skolan och främja ett fördjupat lärande och långsiktiga relationer – och en verksamhet som tillgängliggör museets resurser för många skolor.

Det aktualiserar i sin tur frågor kring hur potentialen som ryms i ekvationen museum och skola kan tas tillvara än mer och komma fler barn och unga till del. Är det genom mer formaliserade samverkansformer? Fler fördjupade samverkansprojekt eller uppsökande verksamhet? Permanenta lärosalar på museerna? Utveckling av mobila utställningsformat, digital förmedling eller fortbildning av lärare, så att skolorna kan använda museets resurser på egen hand? Tydligare strategier för vilka skolor museerna ska nå eller hur balansen mellan det kvantitativa och kvalitativa arbetet ska se ut? Frågorna vidrör även den större frågan: är det önskvärt att museerna i högre utsträckning inlemmas i en mer formell lärandestruktur och hur skulle det i så fall kunna se ut?

Inget museum är en ö. Sannolikt behöver både metoder och strategier fortsatt utvecklas i flera forum och på olika nivåer – på museerna och inom museisektorn, men även tillsammans med skolor och skelsektorn – med det gemensamma målet att stärka barns och ungas tillgång till museernas lärmiljöer och relation till konst, kultur och det kulturarv som förvaltas, används och hela tiden omskapas.

4. LÄRARES SYN PÅ OCH BRUK AV MUSEER

INTRODUKTION TILL UNDERSÖKNINGEN

Den här undersökningen handlar om hur lärare och skolor ser på och använder museer. Eftersom många museer vänder sig till skolan och skapar speciella program och erbjudanden för målgruppen är det viktigt att undersöka hur skolorna utnyttjar dessa erbjudanden. Tidigare studier har i stor utsträckning undersökt hur museerna ser på skolan och vad de erbjuder.²⁴ Det finns därför ett behov av att vända på perspektivet och ta reda på hur skolan använder sig av museerna.

Kulturpolitiken är inriktad på att museerna ska ha skolan som målgrupp, till exempel genom att propositionen *Tid för kultur* pekar ut att man ska "särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur."²⁵ Detta är dock inget nytt, utan ända sedan 1970-talet har barn och unga prioriterats i kulturpolitiken,²⁶ vilket har lett till att en stor del av museernas verksamhet handlar om pedagogisk aktivitet som riktar sig till skolan.

Uppdraget till museerna att fokusera på barn och unga motsvaras emellertid inte av liknande formuleringar till skolan, som inte explicit ombeds att använda museerna. En sökning efter museum på Skolverkets hemsida ger 18 artiklar med exempel på skolor som har använt ett museum och var det går att hitta digitala resurser. Museer är alltså inget stort ämnesområde för skolverket.

Också i den kulturpolitiska satsningen Skapande skola är fokus på barn och unga, och som namnet antyder på skolan. Denna satsning bygger på idén att kulturaktörer, däribland museerna, utvecklar tillfälliga projekt och program på skolhuvudmännens uppdrag. Processen ska bygga på delaktighet från alla involverade parter och idealt sett ska även eleverna ha möjlighet att påverka. Skapande skola var tänkt att utveckla skolan och eleverna. Undersökningen *En omtolkad kultursatsning. Museerna och Skapande skola* (2014) visar emellertid att den största förändringen har ägt rum bland museerna som genom den statliga satsningen har fått möjlighet att kvalitetsutveckla sitt utbud av skolprogram.²⁷ I satsningen förväntas alltså skolan vara aktiv och förklara sina önskemål och behov för museerna. En studie av hur lärare använder museerna visar dock att de ofta är passiva till programutbudet. De har ofta möjlighet att påverka programinnehållet men få tar vara på den möjligheten. Den främsta anledningen till lärarnas passivitet sägs ofta vara tidsbrist, men skolvärldens tilltro till auktoriteter och en förhållandevis oreflekterad hållning till kultur har också nämnts. Museet ses som en kulturleverantör och skolan som en mer eller mindre passiv mottagare, trots att de kulturpolitiska satsningarna i grunden föreslår något annat.²⁸ Utifrån dessa studier

²⁴ Exempelvis Björnberg 2014; Grut & Zipsane 2011.

²⁵ *Regeringens proposition 2009/10:3 Tid för kultur*, s. 26. Se även Kulturrådet: skapande skola.

²⁶ Hansen & Zipsane 2017, s. 94.

²⁷ Grut (red.) 2014.

²⁸ Gustafsson 2014.

är det intressant att se närmare på skolans och lärarnas förväntningar på museet och vad de egentligen vill ha, eftersom det förefaller finnas ett visst glapp mellan ambitionerna för museer respektive skola.

Om museernas utbud inte svarar mot lärarnas och skolornas behov kan man förmoda att den goda samverkan som finns mellan sektorerna kommer att försämrats och museibesöken minska. Museerna själva har olika uppfattning om museibesöken faktiskt minskar eller ökar. Vid en diskussion i Riksförbundet Sveriges Museers museipedagogiska strategigrupp i juni 2015²⁹ upplevde flera museer att antalet skolbesök har minskat sedan skolreformen 2011. Även rapporten *Museerna och skolan* visar att andelen skolbesök (av det totala antalet museibesök) har minskat.³⁰ Det är därför intressant att undersöka skolans inställning till museer och deras upplevelser av att använda dem.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här studien är att öka förståelsen för hur lärare ser på och använder museer. Tanken är att museerna ska få bättre förutsättningar att erbjuda det skolan efterfrågar om de har bättre kunskap om skolans förväntningar, önskemål och möjligheter att bruka museerna på olika sätt. Målet på sikt är att det blir enklare för skolorna att nyttja museet och att upplevelsen motsvarar deras förväntningar. Studien pekar också på olika strukturer som underlättar eller begränsar skolans möjligheter att använda museets resurser.

Studien har genomförts i två steg. En inledande enkätundersökning riktades till lärare i grund-, gymnasie- och särskolan. Resultatet gav en vägledning till uppföljande frågeställningar som undersöktes kvalitativt via telefonintervjuer med de lärare som i enkäten svarade att de var intresserade av att fortsätta delta i studien. Enkäten och telefonintervjuerna kompletterades slutligen med några intervjuer med rektorer för att få en helhetsbild av alla nivåer inom skolan.

Undersökningen ska besvara fyra huvudfrågeställningar:

- Vilken relation har lärare till museer – privat och i sin undervisning?
- Hur ser lärare på museibesökets betydelse och hur ser de på museets roll i förhållande till skolan?
- Hur ser lärarna på elevens behov i relation till museets verksamhet?
- Hur ser lärarna på sina egna behov i relation till museets verksamhet?

²⁹ Protokoll fört vid Riksförbundet Sveriges Museers museipedagogiska strategigrupp, 2/6 2015.

³⁰ Björnberg 2014, s. 13. Se vidare diskussion av detta längre fram i rapporten.

Skolans utgångspunkter

Skolans viktigaste styrdokument är läroplaner och kursplaner. De innehåller en hel del formuleringar som knyter an till det lärande som museerna erbjuder, exempelvis om kulturarv, estetiska ämnen eller teknik. Formuleringarna är liknande för alla skolformer (förskola, grundskola och gymnasium) även om de naturligtvis skiljer sig lite beroende på barnens ålder och utveckling. I förskolans läroplan står det exempelvis att barnet ska utveckla "medvetenhet om det egna kulturarvet och delaktighet i andras", vilket ska bidra till att det "utvecklar sin förmåga att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar".³¹ I grundskolan har samma formulering utvecklats till "medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar" och "utbildning och fostran är i djupare mening en fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv – värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till nästa",³² samt att skolan ska vara ett stöd för familjerna i deras fostran. I gymnasiet är andemeningen densamma, men det formuleras som: "förtrogenhet med Sveriges kultur och historia samt det svenska språket ska befastas genom undervisningen i många av skolans ämnen. En trygg identitet och medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet stärker förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingsgrunder".³³ Kulturarvet ses här som en viktig del i barns- och ungas identitetsutveckling, fostran och bildning. Kultur och kulturarv nämns också i avsnitt som handlar om internationalisering och mångkultur, där kunskap om och förståelse av det egna kulturarvet ses som viktigt för att kunna relatera till och förstå andra människor och kulturer. Kulturarvet ses som traditioner, historia, språk och fostran och är en central del i skolans värdegrund och uppdrag – vilket också är det avsnitt där formuleringarna finns.

Beroende på vilken del av skolan som betraktas, finns det olika uppmaningar att samverka med eller besöka kulturlivet utanför skolan. Även om det inte nämns i förskolans läroplan så ska grundskolan kunna "använda och ta del av många olika uttrycksformer såsom språk, bild, musik, drama och dans, samt ha utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud"³⁴ och eleverna ska ha en "inblick i närsamhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv".³⁵ Skolans mål ska också vara att varje elev "har fått kunskaper om och insikt i det svenska, nordiska och västerländska kulturarvet".³⁶ I gymnasiet har målen utvecklats till att eleverna "kan hämta stimulans ur kulturella upplevelser och utveckla känsla för estetiska värden",³⁷ samt ha "kunskaper om och insikt i centrala delar av det svenska, nordiska och västerländska kulturarvet".³⁸ Personalen ska "utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv".³⁹ Texten uppmanar alltså direkt till att använda samhällets kulturutbud, men uppmaningarna ser olika ut, beroende på elevernas ålder.

³¹ *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. Reviderad 2016, s. 6.

³² *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Reviderad 2016, s. 7 och 9.

³³ *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, s. 5.

³⁴ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Reviderad 2016, kapitel 2.2.

³⁵ *Ibid.*, kapitel 2.3.

³⁶ *Ibid.*, kapitel 2.2.

³⁷ *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011*, kapitel 2.1, s. 9.

³⁸ *Ibid.*, kapitel 2.1, s. 10.

³⁹ *Ibid.*, kapitel 2.4, s. 14.

I läroplanerna finns också referenser till andra områden som knyter an till museernas verksamhet. I grundskolans läroplan står "Skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas".⁴⁰ Eftersom många museer, till exempel konstmuseer, ofta arbetar med estetiska, sinnliga och även praktiska värden passar skrivningen bra för att motivera till ett besök. Det är tydligt att både estetiska och tekniska värden uppmärksammas i skolans övergripande kunskapsmål. Eleven ska kunna "använda kunskaper från de naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga, humanistiska och estetiska kunskapsområdena för vidare studier, i samhällsliv och vardagsliv".⁴¹ I läroplanerna går det alltså att hitta många olika ämnesområden, värden och förmågor där museerna har stora möjligheter att bidra till elevernas kunskapsutveckling.

Ett sätt för många skolor att få in kultur, estetiska värden och mycket annat är en nära samverkan med kulturskolan. Kulturskolan är en viktig aktör som samarbetar nära med skolorna i många kommuner. I Sverige finns det kulturskolor i de flesta kommuner. Verksamheten bedrivs ofta i en form som är ett mellanting mellan undervisning i skolan och en aktivitet utanför skolan. Kulturskoleutredningens rapport betonar till exempel att det behövs pedagogiskt utbildad personal inom kulturskolan⁴² och att samverkan mellan kulturskolorna och andra aktörer inom kulturområdet ökar i olika nätverk. Detta är önskvärt enligt utredningen eftersom resurserna då tas tillvara på ett bättre sätt.⁴³ Sveriges Kommuner och Landsting har genomfört en undersökning med fokus just på samverkan mellan skolor och kulturskolor som visar att samverkan förekommer i 95 procent av landets kommuner, främst med grundskolor.⁴⁴ En del kommuner har gått längre än att bara erbjuda kulturskola – de har skapat en kulturgaranti som ger varje barn rätt till kultur. Formerna för detta utvecklas ofta i samverkan med kulturskolan.⁴⁵ Samverkan förenklas genom att de i stor utsträckning har samma huvudman, finns i samma förvaltning och ibland har samma skolledning.⁴⁶ Det knyter naturligtvis samman skola och kulturskola och organisatoriskt blir det lättare att samverka.

Skolorna har alltså helt andra förutsättningar att samverka med kulturskolor än med externa aktörer som museer, även om exempelvis kommunala museer rent organisatoriskt ligger nära skolan vilket underlättar samverkan. Även om både museer och kulturskolor erbjuder kulturupplevelser så skiljer sig kulturskolorna mycket från museerna när det gäller ämnesinriktningen. Kulturskolorna arbetar främst med musik, bild, film och ett kreativt skapande utan förankring i natur- eller kulturarvet. En kulturgaranti, skapande skola eller liknande satsningar har ofta ett brett perspektiv som inkluderar många former av konst, kultur och kulturarv där såväl kulturskolor som museer kan ingå.

⁴⁰ *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Reviderad 2016, s. 10.

⁴¹ *Ibid.*, s. 13.

⁴² Regeringen 2016, s. 17–19.

⁴³ *Ibid.*, s. 98–99.

⁴⁴ Sveriges Kommuner och Landsting 2016, s. 10.

⁴⁵ *Ibid.*, s. 21.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 9–10.

Ett intressant resultat av rapporten är bland annat att: "Flera upplever att skoldebatten om vikande skolresultat och ökande frekvens av prov och bedömning har bidragit till att förstärka en redan tidigare låg värdering av estetiska ämnen och lärprocesser".⁴⁷ Att estetiska lärprocesser inte ses som värdefulla för lärandet inom skolan kan naturligtvis påverka skolornas intresse för att besöka eller samverka med museer. Tidigare forskning visar emellertid på nyttan av att använda kultur i skolan i större utsträckning. Anne Bamford och Michael Wimmer har genomfört en studie av litteratur och forskning kring "arts education", det vill säga estetiska ämnen i skolor. De finner att det finns en stor samhällsvinst med att satsa på estetiska upplevelser. Dagens samhälle går allt mer mot ett tjänstesamhälle, vilket kräver andra kompetenser. De skriver att:

*In the transition of material to immaterial production there is a lot of evidence that the arts can contribute to economic growth and prosperity. In this context the Council of the European Union has passed a number of recommendations and conclusions which emphasise the importance of the acquisition of cultural and creative competences in and out of school.*⁴⁸

Den europeiska forskningen visar alltså på att kulturella och kreativa ämnen är något som vi verkligen behöver i framtiden för ekonomisk tillväxt. Detta berör skolans estetiska ämnen som bild, musik, drama, men också upplevelser som externa aktörer kan erbjuda, så som kulturupplevelser av olika slag.

⁴⁷ Sveriges Kommuner och Landsting 2016, s. 22.

⁴⁸ Bamford & Wimmer 2012, s. 6.

Skolors besök på museer

Många kommuner försöker på olika sätt underlätta så att skolorna kan besöka museer. Östersunds kommun har till exempel infört gratis bussresor för barn och unga, 6–19 år.⁴⁹ Detta är en större satsning som inte primärt fokuserar på museer, men den ökar också skolornas möjligheter att ta sig till olika platser. Göteborg har samlat erbjudanden från ett stort antal museer på en webbsida där lärarna kan boka besök som är anpassade efter elevernas ålder och ett visst tema.⁵⁰ I Luleå har Norrbottens museum väskor med material och lektionsupplägg som läraren kan låna till klassen för att arbeta med ett visst tema under en längre tid. Norrbottens museum erbjuder också besök i skolorna.⁵¹ Det finns således många olika exempel på strukturer som främjar skolans användning av museer, direkt eller indirekt.

Cirka en tredjedel av alla besökare på museerna är barn och unga. Enligt siffror från Myndigheten för kulturanalys varierade andelen under 2015 från 23 procent på de kommunala museerna, via 27–28 procent på de regionala och statliga museerna till 33 procent inom kategorin övriga museer.⁵² Siffrorna inkluderar alla barn och unga och skiljer alltså inte ut dem som kommer via skolan.

Enligt statistik ser utvecklingen av skolbesöken på centrala museer, övriga statliga museer, regionala museer och kommunala museer ut på följande sätt:

Tabell 1: Antalet skolbesök⁵³ vid centrala museer, övriga statliga museer, regionala museer och kommunala museer 2003–2014, samt antalet barn och unga i befolkningen.⁵⁴

År	Antal skolbesök	Antal barn 5–19 år i befolkningen
2003	1 076 813	3 358 808
2004	1 295 954	3 345 440
2005	1 424 180	3 325 622
2006	1 333 341	3 313 452
2007	1 240 683	3 306 912
2008	1 045 946	3 293 656
2009	1 169 525	3 279 506
2010	1 201 753	3 243 552
2011	1 318 353	3 218 554
2012	1 954 616	3 205 806
2013	1 936 974	3 221 418
2014	2 197 021	3 250 224

⁴⁹ Länstrafiken i Jämtland/Härjedalen. Webbsida om ungdomskort:
<http://litr.sebiljetter-priser/ungdomskort/>

⁵⁰ Museilektioner.se

⁵¹ Norrbottens museum, <http://norrbottensmuseum.se/barn-skola/skola.aspx>

⁵² Myndigheten för kulturanalys 2016, s. 15.

⁵³ Myndigheten för kulturanalys. <http://www.kulturanalys.se/statistik>

⁵⁴ SCB:s statistikdatabas, <http://www.statistikdatabasen.scb.se>

Skolbesöken till dessa museer verkar alltså ha ökat under perioden. Statistiken är inte helt komplett – en del museer saknar uppgifter för något år – men det är inte så stora bortfall att det påverkar trenden när det gäller skolbesöken. Som med all statistik är det förstås viktigt att ta hänsyn till osäkerhetsfaktorer när det gäller hur uppgifterna har samlats in, men en fördubbling från 2003 till 2014 ser ändå ut att vara ett tydligt tecken på att skolbesöken har ökat.

Siffrorna bör också ses i relation till antalet barn och unga totalt i samhället under dessa år. I SCB:s statistikdatabas finns statistik över antalet barn och ungdomar i åldern 5 till 19 år, vilket visas i tabell 1. Antalet barn och unga har minskat under den undersökta perioden och var som lägst 2012. Det innebär att fler barn och unga besöker museerna – både i absoluta tal och som andel av gruppen barn och unga. Det går förstås inte att veta hur många gånger varje individ besökte ett museum, men om utgångspunkten är att alla barn och unga som besökte ett museum bodde i Sverige och besökte museet en gång så innebär det att 32 procent av alla barn och unga besökte ett museum 2003 medan 68 procent gjorde det 2014.

Det totala antalet besökare till museerna verkar också ha ökat under den undersökta perioden. Besökstalen för "övriga statliga museer" går mycket svagt uppåt, medan besöken på de regionala museerna ökar en aning mer. De kommunala museerna hade cirka 4 000 000 besökare 2003 och 2004, vilket sedan ökade till cirka 5 000 000 besökare från 2005. Antalet besökare till de statliga museerna varierar från 5 000 000 besökare per år 2003 till 8 000 000 besökare per år 2005 och 2006, för att sedan ligga på mellan 6 000 000 och 7 500 000 besökare fram till 2014.⁵⁵ Den markanta ökningen av besökare sammanfaller med att det var fri entré till de statliga museerna under de åren. Sammantaget visar statistiken att antalet besökare till museerna har ökat.

Metod och urval

Undersökningen genomfördes i två steg. Den inleddes med en enkätstudie som sedan följdes upp med intervjuer. Enkätstudien var främst kvantitativ. Målet var att kartlägga lärarnas bruk av museerna och deras förväntningar på museer och museibesök. Frågorna var dels utformade som frågor där de intervjuade fick rangordna påståenden eller välja svarsalternativ, dels som frågor där de kunde skriva öppna svar. Detta innebär att materialet kunde analyseras både kvantitativt och kvalitativt. Den kvantitativa analysen innebär att aspekter av kausalitet kunde studeras, det vill säga om det fanns några samband mellan vissa förutsättningar och hur de intervjuade svarade på vissa frågor.

Frågorna konstruerades utifrån olika teoretiska utgångspunkter. Tankar från Generic Learning Outcomes, eller GLO, har delvis använts och främst vid frågor om den upplevelse som läraren och eleverna har eller förväntar sig ha på museet. GLO är ett sätt att strukturera och dela upp lärande vid kulturarvsinstitutioner som har utarbetats i Storbritannien. Det handlar om att se lärande ur ett vitt perspektiv och därför inkluderar det områden som attityder och värderingar, ett förändrat beteende, glädje, kreativitet, kunskap och färdigheter.⁵⁶ EU:s nyckelkompetenser för livslångt lärande har också funnits med i arbetet och pekar

⁵⁵ Myndigheten för kulturanalys 2016, s. 13.

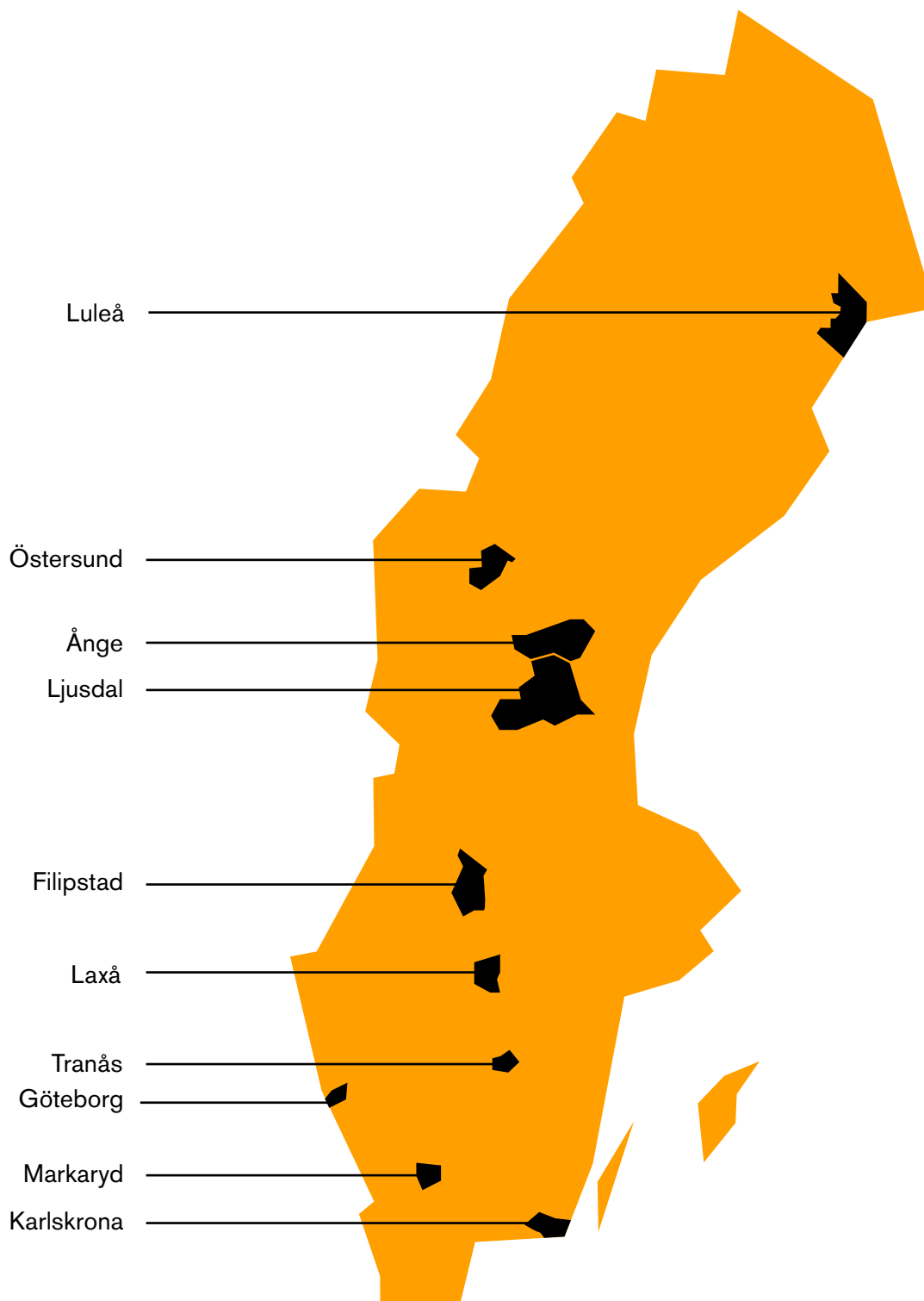
⁵⁶ Hooper-Greenhill 2002.

ut åtta kompetensområden som alla människor behöver för att klara sig bra i dagens samhälle. De inkluderar digital kompetens, kommunikation på modersmål och främmande språk, vetenskap och matematik, entreprenörskap och även social kompetens, kulturell medvetenhet och att lära sig lära.⁵⁷

För att välja ut vilka skolor enkäterna skulle skickas till utgick studien från vissa kriterier. Önskemålet var att få en geografisk spridning i landet, med skolor som låg i kommuner av olika storlek och där närheten till ett museum varierade. Tanken var också att se vilka museer skolorna kunde tänkas ha tillgång till med hänsyn till hur aktiva museerna är inom kulturarvs- pedagogik, konst, teknik eller naturvetenskap, om det är statliga, regionala eller kommunala museer, samt om det finns specialmuseer, till exempel museum om en viss författare, sjöfart, design eller liknande. Detta gjordes för att få en översikt över hela landet och för att kunna jämföra hur olika förutsättningar påverkar lärarnas användning av museerna. För att säkerställa att kriterierna uppfylldes blev valet att utgå från Sveriges 21 län. En kommun valdes ut i varje län så att det blev en fördelning av kommuner utifrån kriterierna: med stora och små kommuner, med aktiva och mindre aktiva museer, samt med längre eller kortare avstånd till ett museum som inte är ett specialmuseum eller ett hembygdsmuseum. Eftersom 21 kommuner, varav en del ganska stora, innebar att undersökningen blev för stor, valdes hälften av kommunerna på listan ut – fortfarande med kriterierna i åtanke.

⁵⁷ Europaparlamentets och rådets rekommendation av den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG).

De olika kriterierna innebär att följande kommuner slutligen ingick i undersökningen:

Urvalet innebär att hela landet täcktes in utifrån de olika förutsättningar som finns. En del kommuner är stora till ytan och ligger långt ifrån större orter, vilket innebär stora avstånd, medan andra är mindre. Vissa kommuner har flera stora museer att välja på, medan andra istället har mindre specialmuseer. Urvalet innebär också att olika typer av museer ingår i undersökningen. Det finns både kulturhistoriska och naturhistoriska museer på rimligt avstånd, samt kommunala, regionala och nationella museer som skolorna i urvalet kan besöka.

Tabell 2. Utvalda kommuner, deras befolkning och exempel på museer inom dessa kommuner

Län	Kommun	Befolkning	Exempel på museum
Värmlands län	Filipstads kommun	6 022	Ferlinmuseet, Wasabröd museum
Västra Götalands län	Göteborgs stad	551 449	Göteborgs stadsmuseum, Världskulturmuseet, Rhösska museet
Blekinge län	Karlskrona kommun	65 772	Marinmuseum, Blekinge museum
Örebro län	Laxå kommun	5 661	Laxå bruks- och hembygdsmuseum
Gävleborgs län	Ljusdals kommun	18 999	Ljusdalsbygdens museum
Norrbottnens län	Luleå kommun	76 100	Norrbottnens museum, Flygmuseet
Kronobergs län	Markaryds kommun	3 966	Nilsagårdens nostalgimuseum
Jönköpings län	Tranås kommun	14 197	Eriksbergs museum, Pälsmuseet
Västernorrlands län	Ånge kommun	2 872	Arne Jones museum, Zoologiska museet
Jämtlands län	Östersunds kommun	61 318	Jamtli, Teknikland

Antalet skolor i varje kommun varierar stort. Både kommunala skolor och friskolor har undersökts och enkäten har också skickats till grundsärskolor.

Tabell 3: Antal grundskolor inom de utvalda kommunerna (enkäten skickades till samtliga)

Kommun	Kommunala	Friskolor	Särskolor
Filipstads kommun	7	1	2
Göteborgs stad	132	37	26
Karlskrona kommun	25	7	1
Laxå kommun	5	-	1
Ljusdals kommun	8	3	1
Luleå kommun	38	3	2
Markaryds kommun	4		
Tranås kommun	8	1	1
Ånge kommun	7	1	
Östersunds kommun	28	6	3
Total	267	59	37

Tabell 4. Antal gymnasieskolor inom de utvalda kommunerna (enkäten skickades till samtliga)

Kommun	Kommunala	Friskolor
Filipstads kommun	1	-
Göteborgs stad	15	36
Karlskrona kommun	4	3
Laxå kommun	-	-
Ljusdals kommun	1	1
Luleå kommun	1	2
Markaryds kommun	1	-
Tranås kommun	1	-
Ånge kommun	1	-
Östersunds kommun	2	2
Total	27	44

Totalt skickades enkäten ut till 434 skolor. Rektorer eller de som stod som kontaktpersoner på kommunernas hemsidor var mottagare. I utskicket ombads kontaktpersonerna att skicka enkäten vidare till lärarna på sin skola. Målet var att nå 700 till 1 000 lärare med enkäten, men eftersom det inte gick att skicka den till varje lärare personligen hängde resultatet på att rektorerna eller kontaktpersonerna skickade den vidare. Totalt kom det in 360 svar, varav 55 procent var lärare i Göteborgs stad. Det var inte förvånande eftersom det är den i särklass största kommunen (sett till antalet skolor). Från Markaryd, Laxå och Filipstad kom det väldigt få svar, vilket också är naturligt med tanke på att det finns få skolor i dessa kommuner. Det är emellertid något som bör finnas i åtanke när man läser rapporten och analyserar resultatet eftersom svaren från lärarna i Göteborg tenderar att dominera helhetsbilden. För att komma förbi det har dels alla svar betraktats tillsammans, dels utan svaren från Göteborg för att se om bilden då förändras.

Svaren på frågorna studerades också för att se om lärare som har besökt ett museum svarar på ett annat sätt än de som inte har besökt ett museum. Andra faktorer som undersöktes är om ämnet lärarna undervisar i, eller skolformen de arbetar inom, spelar någon roll. När det har funnits skillnader har detta kommenterats, alternativt har en uppdelning gjorts för att tydliggöra detta.

Utifrån svaren som kom in intervjuades sex lärare om sin syn på museer. De valdes ut med utgångspunkt från sina svar på enkäten. Den sista frågan i enkäten var om personen kunde tänka sig att bli kontaktad för en intervju och några av dem som hade lämnat kontaktuppgifter där valdes ut. Både lärare vars svar stämde överens med helhetsbilden och lärare som lämnade intressanta kommentarer på vissa frågor valdes ut för en uppföljande intervju. En geografisk spridning eftersträvades, men det gick inte att täcka in alla kommuner i undersökningen eftersom det inte fanns lärare i alla kommuner som ville bli kontaktade. Intervjuer gjordes därför med lärare i Östersund, Ånge, Ljusdal, Tranås, Karlskrona och Göteborg. Dessutom intervjuades två rektorer för att få en kompletterande bild av skolläringens syn på museer. En intervju mall skapades för intervjuerna så att frågorna som ställdes var lika och att svaren kunde jämföras, men det fanns också utrymme att ställa specifika frågor kring de kommentarer som lärarna hade lämnat i enkäterna. Intervjuerna genomfördes per telefon som semistrukturerade intervjuer där det fanns möjlighet för respondenterna att utveckla resonemanget kring sådant de tyckte var viktigt. Resultaten från de båda delarna av undersökningen, enkäten och intervjuerna, har sedan analyserats av NCK:s forskare.

Centrala begrepp

Ett centralt begrepp för undersökningen är kulturarvspedagogik, vilket inkluderar allt lärande som utgår från kulturarvet i en vid bemärkelse. Det kan vara kulturarv som har en naturvetenskaplig eller teknisk karaktär, lika väl som en historisk eller konsthistorisk. Kulturarvspedagogik är därför ett vitt begrepp och inkluderar pedagogisk verksamhet som kan förekomma på många olika typer av museum.

I den följande analysen används begreppen stor kommun, medelstor kommun och liten kommun. I det här sammanhanget bygger uppdelningen på antalet skolor och invånare, inte på den geografiska ytan. Av de undersökta kommunerna inkluderas följande i de olika begreppen:

- Stor kommun: Göteborg
- Medelstor kommun: Luleå, Östersund, Karlskrona
- Liten kommun: Tranås, Ljusdal, Ånge, Laxå, Markaryd, Filipstad

Det är dock viktigt att komma ihåg att Ljusdal och Tranås är mer än dubbelt så stora som Filipstad eller Laxå så det finns stora skillnader inom varje grupp.

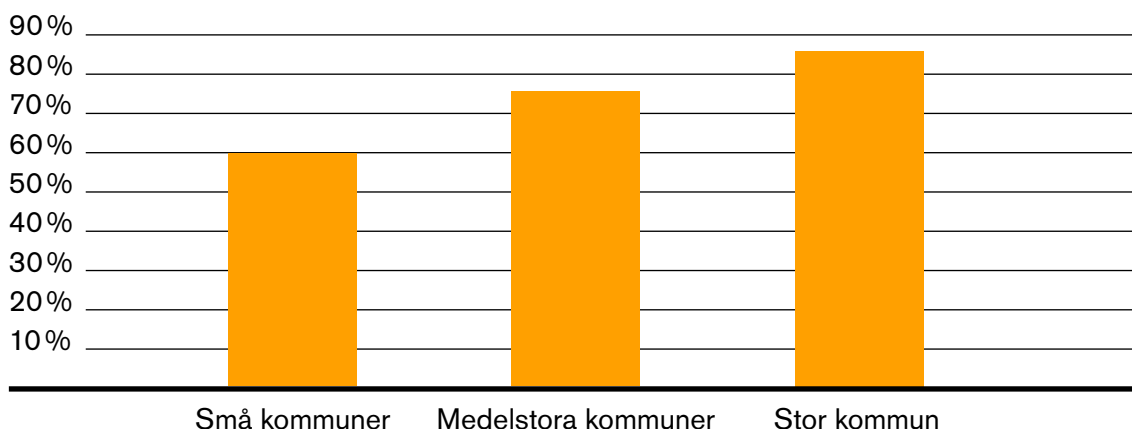
4.2 ENKÄTUNDERSÖKNINGENS RESULTAT

Lärarna

Lärarna som svarade på enkäten är vana museibesökare; 85 procent brukar besöka museer på sin fritid. Det kan tyda på att lärare som redan har erfarenhet av museer och som tycker att besöken är värdefulla har varit mer benägna att besvara enkäten.

I utskicket och i introduktionen till enkäten framgick det tydligt att undersökningen vänder sig till både lärare som har besökt museer med sina elever och de som inte har gjort det. Resultatet visar dock att 80 procent av lärarna som besvarade enkäten har besökt ett museum med sina elever, vilket tyder på att de som har besvarat enkäten är intresserade av museer. Men det betyder också att 20 procent av lärarna som svarade på enkäten inte har besökt ett museum med sina elever. I analysen återkommer vi till när dessa lärare har svarat på ett annat sätt än de lärare som har besökt ett museum. Om lärarna från Göteborg exkluderas bland dem som har besökt ett museum med sina elever så sjunker siffran till 73 procent och om resultatet fördelas på små, medelstora och stora kommuner ses en tydlig trend: en större andel lärare besöker museer i stora kommuner än i små kommuner.

Diagram 1: Andel lärare som har besökt ett museum med sina elever, fördelat på kommuner av olika storlek (procent)

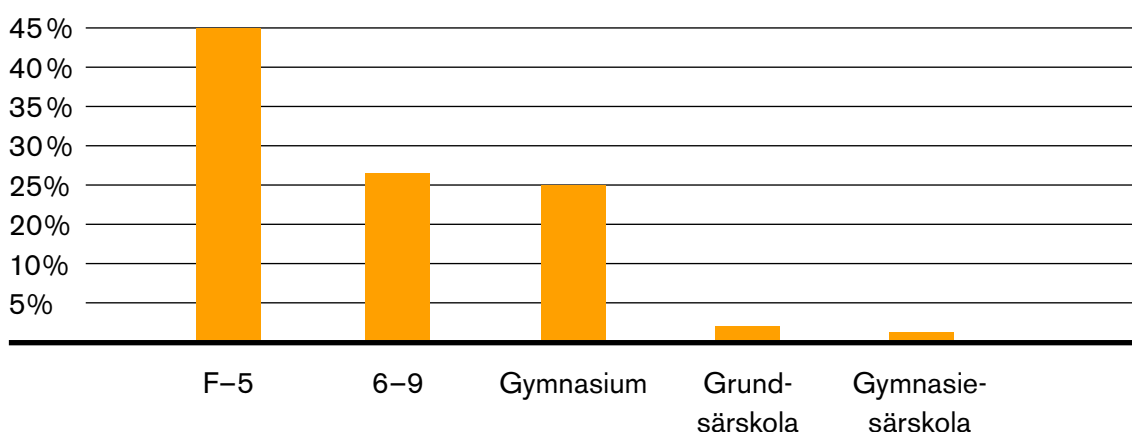
Resultatet beror inte nödvändigtvis på kommunernas storlek, utan handlar kanske mer om hur långt avståndet är till de museer som lärarna tycker är intressanta att besöka. Samtidigt har en stor kommun andra möjligheter att driva museer och andra besöksmål och att ta fram erbjudanden för lärande än en liten, vilket avspeglas i vilka museer som finns att tillgå inom kommunen.

Enkäten ställde också frågan om någon av skolorna hade haft besök av ett museum. Det visade sig att 18 procent hade haft det, medan 82 procent inte hade haft det. Det visar att museerna har en del uppsökande verksamhet, även om den naturligtvis inte har samma omfattning som den verksamhet museerna erbjuder på plats. De skolor som har besökts

finns i såväl stora som medelstora och små kommuner och omfattar både friskolor och kommunala skolor. Det verkar inte finnas någon korrelation mellan den uppsökande verksamheten och kommunens storlek.

De flesta lärare som har besvarat enkäten arbetar inom de lägre årskurserna i grundskolan. Undersökningen inkluderade också lärare som arbetar i särskolan, men det var väldigt få svarande från den skolformen.

Diagram 2: De skolformer som lärarna i enkätundersökningen arbetar inom (procent)

Totalt 81 procent av lärarna som besvarade enkäten arbetar på kommunala skolor och 19 procent på friskolor. Svaren är emellertid väldigt lika, oavsett huvudman, så det verkar inte vara ett kriterium som påverkar om läraren eller skolan använder museet. De allra flesta (70 procent) som har besvarat frågorna har arbetat i mer än tio år i skolan och är alltså erfarna lärare. Men den erfarenheten innebär ingen stor skillnad när deras svar jämförs med svaren från dem som har arbetat en kort tid i skolan.

Ett besök på ett museum ger både elever och lärare en upplevelse. På frågan vad lärarna får ut av besöket är det uppenbart att de får se eleverna i nya situationer, vilket ger en bättre helhetsbedömning. För lärarna personligen är museibesöken också givande eftersom de får möjlighet att reflektera och kan fördjupa sina ämneskunskaper.

Tabell 5: Vad lärarna får ut av museibesöket (antal)

	Instämmer inte alls	Instämmer till viss del	Instämmer till stor del	Instämmer helt
Jag får fördjupande ämneskunskaper.	10	88	129	107
Jag får inspiration till ny pedagogik.	22	91	124	96
Jag får se eleverna i nya situationer vilket ger en bättre helhetsbedömning av dem.	15	66	133	118
Jag får möjlighet att reflektera kring mitt ämne.	11	75	139	107

Lärarna håller med om att alla alternativ är viktiga, vilket tyder på att museibesöken är betydelsefulla och utvecklar deras kompetens och förmågor. Den fråga som det största antalet *inte* instämmer i är "Jag får inspiration till ny pedagogik", vilket också är det alternativ där det lägsta antalet lärare instämmer helt. Sammantaget visar dock svaren att museerna har mycket att tillföra både elever och lärare. I kommentarerna till frågan skriver en av lärarna "Jag är precis som mina elever en människa som utvecklas bättre i inspirerande miljöer" och en annan säger "Vissa museibesök känns som katharsis – man blir som förnyad i sin inspiration och det spiller av sig på eleverna i klassrummet". Även i intervjuerna uttrycker lärarna att de uppskattar museibesöken eftersom de ger nya perspektiv och vinklar på lärarnas egen kunskap som då fördjupas. "Det blir en fortbildning för läraren, museet kommer med en annan vinkling"⁵⁷ säger en respondent. Lärarna är alltså mycket entusiastiska över museibesöket och tycker att det utvecklar dem själva. Det är förmodligen en aspekt som museerna bör ha i åtanke när de skapar programmen. En slutsats som kan dras från studien är att entusiastiska lärare som känner att de själva utvecklas genom besöket också kan vilja besöka ett museum fler gånger med sina elever.

Museibesök

I intervjuerna fick lärarna reflektera över varför de över huvud taget ska besöka ett museum. Alla respondenter var entusiastiska och såg museibesöken som något mycket positivt. En av dem sa "Där kan man på riktigt visa det vi pratar om", det vill säga att besöket kan ge andra perspektiv på kunskapen och erbjuda fler dimensioner av lärande än vad skolan kan göra. En annan synpunkt var att museibesöken "väcker nyfikenhet, man vill lära mer".⁵⁸ En lärare menade att "man ger dem ungefärkunskap om en massa saker men ibland måste man öppna en dörr och gå ända in",⁵⁹ med vilket respondenten avsåg att museerna har en spetskompetens och erbjuder fördjupad kunskap om olika ämnen där skolan mest ger översiktlig kunskap.

⁵⁷ Respondent 4.

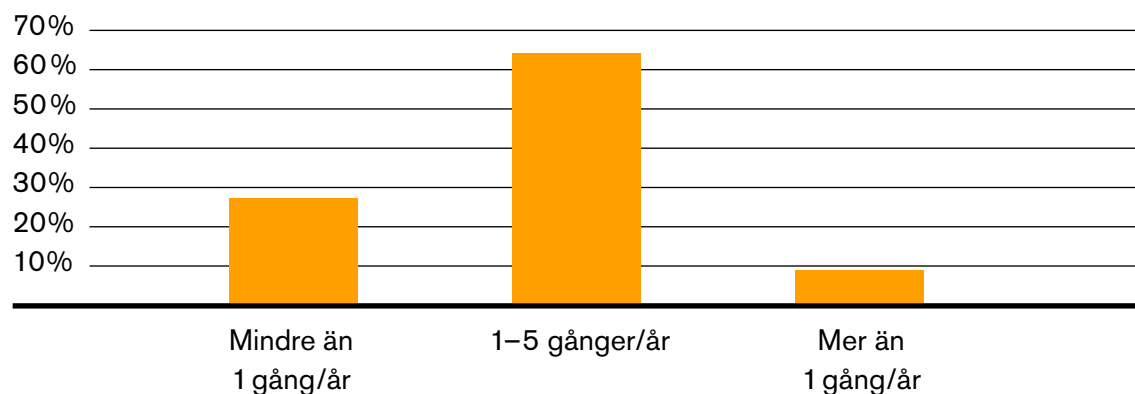
⁵⁸ Respondent 2.

⁵⁹ Respondent 4.

Samma person sa också att det är viktigt för eleverna att få möta någon som brinner för sin sak. Entusiasmen är en viktig del i förmedlingen och på många museer är personalen entusiastisk. En lärare menade att det finns en stor poäng i att museer kan visualisera saker. Inom naturkunskap blir det lätt figurer och grafer, men ett museum kan åskådliggöra skeenden i naturen på ett annat sätt: "På museum kan man se saker på riktigt istället för på bild".⁶⁰ Det verkar alltså som om museer är viktiga för lärarna eftersom de kan tillföra något som inte erbjuds i skolan.

Hur ofta lärarna besöker ett museum varierar. Den största gruppen besöker museum 1–5 gånger per år, det vill säga någon gång ibland. En stor del, 27 procent, besöker museer mer sällan. För dem är museibesöket något ovanligt som inte kan ses som en regelbunden del i undervisningen. Hela nio procent besöker dock museer oftare än fem gånger per år. Av dem kommer alla lärare utom tre från Göteborg så här finns det en markant skillnad mellan den stora kommunen och de andra i undersökningen.

Diagram 3: Hur ofta lärarna besöker museum med sina elever (procent)

Bland lärarna som besöker ett museum mer sällan än en gång per år finns det vissa skillnader i attityden till, eller synen på, museer när den jämförs med hela resultatet. Lärarna tycker bland annat att det är mindre viktigt att museet har kunskap om och anpassar sig till kursplaner och läroplaner. Det är inte heller lika många i den gruppen som anser att det är viktigt att personalen på museerna är pedagogiskt utbildad. De besöker dock museerna privat i samma utsträckning som övriga lärare och de kommer från flera olika kommuner.

Att en lärare besöker ett museum med sina elever kan leda till fler besök. Det vanligaste svaret på frågan hur lärarna har fått kännedom om att de kan besöka museet är att de känner till det genom tidigare besök med elever (21 procent). De som redan har besökt museet har alltså sett vilka möjligheter det erbjuder och lärt sig hur det kan användas. En stor del av lärarna (20 procent) söker emellertid information på egen hand. Av kommentarerna kan man utläsa att detta sker genom besök på museernas hemsidor, men de hämtar också information i broschyrer, via en bokningssida och liknande. Museernas marknadsföring är därför en viktig kanal, inte bara för besökare i allmänhet utan också för lärare som kan ta med sig sina

⁶⁰ Respondent 6.

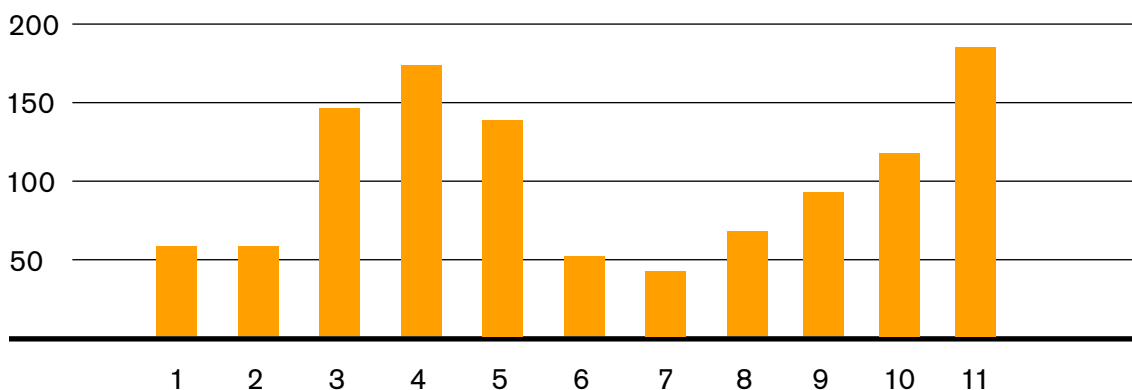
elever. Det tredje vanligaste sättet som lärarna får information på är att museerna skickar ut information som är direkt riktad till skolorna. Det följs av privata besök på museet och information från lärarkollegor.

Museernas arbete för att synliggöra sitt utbud verkar alltså viktigt för att kunna locka skolorna, men också effektivt eftersom många lärare har uppmärksammat museet på det sättet. En av de intervjuade lärarna som är ny i läraryrket påpekade att hen inte hade så stor kunskap om vad museerna erbjuder, men gärna vill ha mer information. Samma person reflekterade också över svårigheten i att nå fram till lärare med information eftersom det är lätt att e-post försvinner i mängden, att ett besök från museet för att informera inte passar in tidsmässigt och att kulturombuden som finns på vissa skolor är mer fokuserade på musik och dans.⁶¹ En del skolor arrangerar fortbildning eller informationstillfällen för lärare. Det har lett till att fem procent av lärarna som har fått information den vägen besöker museet. I en av intervjuerna nämner dock en lärare att det finns önskemål om fortbildning för att bättre kunna nyttja museets utbud. Samma person anser också att det vore bra att i god tid få information om vad museet tänker satsa på längre fram. Då kan det finnas med i planeringen och lärare i olika ämnen har möjlighet att samordna sin undervisning.⁶²

Viktiga aspekter av museibesök

Lärarna fick också frågor om vad som är viktiga delar av ett museibesök. I sina svar fick de gradera på en skala hur väl de instämmer i olika påståenden.

Diagram 4: Viktiga aspekter av museibesök, lärare som svarade "instämmer helt" (antal)

- 1 Att jag kan undervisa på egen hand på museet.
- 2 Att museet har lärandematerial som vi kan använda på egen hand.
- 3 Att museet håller guidad visning i utställningarna.
- 4 Att museet har ett genomtänkt pedagogiskt program.
- 5 Att museet har pedagogiskt utbildad personal.
- 6 Att museets personal tar över elevgruppen.

- 7 Att museet låter mig påverka vad som ska visas och var fokus ska ligga.
- 8 Att museet har kunskap om kursplanerna och anpassar innehållet.
- 9 Att museet erbjuder lärande som passar med målen i läroplanen.
- 10 Att det är lätt att ta sig dit.
- 11 Att det är gratis.

⁶¹ Respondent 6.

⁶² Respondent 4.

Om de tre populäraste alternativen granskas efter kommunstorlek syns en tydlig trend:

Små kommuner:

Att museet har ett genomtänkt pedagogiskt program som fokuserar på något visst ämne eller område.

Att det är lätt att ta sig dit.

Att det är gratis.

Medelstora kommuner:

Att det är gratis.

Att museet har ett genomtänkt pedagogiskt program som fokuserar på något visst ämne eller område.

Att det är lätt att ta sig dit.

Stor kommun:

Att det är gratis.

Att museet har ett genomtänkt pedagogiskt program som fokuserar på något visst ämne eller område.

Att museet håller en guidad visning och berättar om utställningarna.

Det råder alltså en stor samstämmighet bland lärarna kring de viktigaste sidorna av ett museibesök. Det praktiska och ekonomiska är viktigt. Att besöket är gratis och att det är lätt att ta sig dit har inte med upplevelsens innehåll att göra, men styr till stor del möjligheterna att besöka museet. Lärarna i den stora kommun som har undersökts placerar inte alternativet "att det är lätt att ta sig dit" lika högt. I en större stad är sannolikt kommunikationerna bättre och tätare, vilket innebär att det inte är en lika stor fråga som för mindre kommuner som har en infrastruktur som gör att det är svårare att ta sig till ett museum.

Ser man till innehållet är det mycket viktigt för lärarna att det finns ett pedagogiskt program. Att det finns pedagogiskt utbildad personal är också viktigt. Även om det inte ingår bland de tre mest prioriterade alternativen så kommer det på plats fyra av samtliga svar. Detta är intressant i ljuset av tidigare undersökningar som har visat att cirka hälften av personalen på de svenska museerna har någon sorts pedagogisk utbildning.⁶³ Omkring hälften av dem som arbetar med lärande vid museer saknar alltså en pedagogisk utbildning, samtidigt som det finns en tydlig förväntan från skolan att personalen ha pedagogisk kunskap och kompetens. Om förväntningarna inte uppfylls är det ett område som potentiellt kan leda till problem. Naturligtvis kan museipedagogerna förvärva den pedagogiska kompetensen på andra sätt än genom formell utbildning, men en sådan utbildning ökar ändå förutsättningarna att förstå lärares behov och underlättar kommunikationen mellan museipedagog och lärare.⁶⁴

Skolorna efterfrågar alltså museernas egna pedagogiska kompetens och förmåga att skapa relevanta och kvalitativa program. Att museet helt tar hand om klassen, att lärarna kan påverka utformningen av programmet tillsammans med museet och att de kan besöka mu-

⁶³ Zipsane, Grut et al. 2015.

⁶⁴ Lindström & Lindblad 2012, s. 24–25.

seet på egen hand med eleverna prioriteras däremot inte lika högt av lärarna. Det är således tydligt att lärarna vill att museerna själva har tillräcklig kompetens att anpassa innehållet i pedagogiska upplägg efter kursplaner och efter det som är relevant för skolan. De vill komma till färdiga paket som inte kräver så mycket egen planering, engagemang eller samverkan.

De fria kommentarerna avspeglar också att lärarna helst vill att museerna skapar program på egen hand, vilket de uttrycker som att det är "våldigt skönt som lärare att det finns färdiga program". Den kompetens som finns på museerna uppskattas också. En lärare uttrycker exempelvis: "Har varit med elever på flera muséer genom åren och aldrig blivit besviken! Ni har bra, kunnig och duktig personal och vi har alltid blivit väl och professionellt bemötta!". Det tyder på att lärarna har ett stort förtroende för museernas kompetens och litar på att de kan leverera det som skolorna behöver. Det kan ses som en kontrast till trenden om medskapande som har påverkat hur många museer har arbetat under de senaste åren.⁶⁵ Medskapande eller möjligheten att påverka innehåll och utformning är inget som i någon högre grad engagerar skolorna, vilket tydligt framgår av svaren: endast 58 av 313 lärare instämmer helt i att de skulle vilja ha möjlighet att skapa pedagogiska upplägg tillsammans med museet. I en intervju sa en av lärarna att det är roligt om museerna gör upplägget eftersom det blir en fortbildning för läraren när museet kommer med en annan vinkling på ett ämne. Lärarna vill alltså dra nytta av museipedagogernas kompetens och andra infallsvinklar.

Synpunkterna från lärarna som arbetar i särskolan skiljer sig emellertid från övriga svar. Förutom det rent praktiska, som att det är gratis och lätt att ta sig dit, rankar de möjligheten att komma till museet och kunna undervisa på egen hand högst. Detta är en stor skillnad i jämförelse med de andra svaren där den aspekten rankas lågt. Även särskolans lärare anser dock att det är viktigt med guidevisningar och pedagogisk kompetens hos museets personal. Det handlar alltså inte om att museerna skulle sakna kompetens att möta dessa grupper, utan om att de kanske har andra behov utöver det som museernas personal erbjuder. En lärare som undervisar i särskolan var kritisk till museernas upplägg och ville helst genomföra sin egen undervisning på museet. Läraren menade att museernas guider inte ger någon fördjupad kunskap och att det kan vara svårt att passa in guidernas upplägg i undervisningen, varför respondenten föredrar att sköta den själv: "Om man kan hålla museivandringen själv och lyfta fram elevernas och de egna kunskaperna blir det en integrerad del i undervisningen."⁶⁶

Även om syftet med det kulturpolitiska initiativet Skapande skola är att möjliggöra kulturaktiviteter för skolorna så är det väldigt få som besöker museer på grund av att möjligheten ges inom denna satsning. Ibland kan besöken ske inom satsningen utan att läraren vet om det, men från lärarens perspektiv är det inte detta som styr. För det mesta är det inte heller andra organiserade samarbeten mellan skola och museum som leder till att skolan väljer att besöka ett museum. Totalt 61 procent svarade att det inte finns ett speciellt avtal mellan skolan och ett museum och 75 procent att besöket inte gjordes inom ramen för Skapande skola. I kommentarerna till frågan framgår det också att många inte känner till om det finns ett avtal eller

⁶⁵ Medskapande och samverkan med olika aktörer har till stor del inspirerats av Nina Simons inflytelserika bok *The participatory museum* 2010.

⁶⁶ Respondent 3.

om Skapande skola har varit inblandat. Det verkar följaktligen som om satsningen inte har nått fram till lärarna, eller att den inte nyttjas i så stor utsträckning för att besöka museer. Detsamma gäller också andra samarbeten och avtal som lärarna verkar ha låg kännedom om. Det är också ovanligt med nära samarbeten mellan skola och museum, men även om det inte finns något formellt samarbete är det emellertid vanligt att lärare besöker samma museum flera gånger med elever.

Kunskap genom museerna

Museer är lärande organisationer. I stor utsträckning handlar det om informellt eller icke-formellt lärande, till skillnad från i skolan där lärandet oftast är formellt. OECD beskriver de olika typerna av lärande som att det formella lärandet fokuserar på att mäta kunskap, ge betyg och bevisa vad som har lärts. Icke-formellt lärande sker å sin sida i miljöer där det finns en intention om lärande, där lärande erbjuds som rekreation och är kravlöst och frivilligt. Det kan till exempel vara öppna föreläsningar eller guidade visningar, men kunskaperna examineras eller mäts inte. Med informellt lärande avses lärande som sker utan att lärandet är det primära målet för den som lär sig och utan planer på några speciella resultat.⁶⁷ Detta betyder dock inte att ingen har tänkt på lärandet i den informella lärandesituationen. På museerna försöker man till exempel skapa miljöer som är gynnsamma för ett informellt lärande, parallellt till museets erbjudanden om icke-formellt lärande. Även i kontakterna med den formella lärandesektorn är museernas bidrag ofta icke-formellt eftersom de sällan bedömer elevernas kunskaper och sätter betyg. Det hindrar dock inte att många museer gör tydliga kopplingar till skolans kurs- eller läroplaner. Tanken är att försöka underlätta för lärarna att förstå vilka kunskaper museernas pedagogiska erbjudande innehåller. I vilken utsträckning museerna behöver koppla sitt utbud till skolans kurs- och läroplaner råder det delade meningar om, vilket framgår i kommentarerna i enkäten. En lärare säger:

Det är klart att det är bra om museet har kunskap om kursplanerna och anpassar innehållet, men det ansvaret ligger i första hand på mig som lärare tycker jag. Kursplanens betoning på att utveckla förmågor kan tillämpas på mycket olika innehåll, även på museum.

En annan lärare har en helt annan åsikt:

Det är tacksamt om museet i sina teman kopplar dem till lgr 11 och kunskapskrav. Då kan man bocka av dem i sin undervisning sen.

Det finns alltså helt olika åsikter om hur mycket museerna bör koppla sina erbjudanden till skolans kurs- och läroplaner. Det kan ha att göra med hur vana lärarna är att använda ett museum, hur stor kunskap de har om museets arbetsmetoder, utställningar och program, eller lärarens fallenhet att se olika förmågor hos eleverna i sammanhang där de vanligtvis inte bedöms. På frågan om vad som är viktiga aspekter av ett museibesök hamnar också kopplingen till kursplaner i mitten av svarsalternativen (diagram 4), vilket kan tyda på att åsikterna kring detta går isär.

⁶⁷ OECD Recognition of Non-Formal and Informal Learning 1996.

Intervjuerna förklarar delvis denna dikotomi eftersom ett par av respondenterna menar att lärare som är nya i yrket eller som behöver argument för att övertyga rektor om museibesökets nytta vill ha en tydlig koppling till kursplanerna.⁶⁸ En lärare säger dock att det blir tråkigt om museerna tittar för mycket på kursplaner och läroplan, det är bättre att de "gör sin grej" och visar sin kompetens nyanserat och utförligt så att den ger ett djup.⁶⁹ En annan respondent menar att "museet bör ha någon som vet vad som gäller och vad som ska in". Museerna bör alltså vara medvetna om skolans styrdokument, men de behöver inte nödvändigtvis vara explicita gentemot lärarna om vad de får ut av besöket.⁷⁰

Tidigare forskning kring museipedagogik har också visat att museerna har en splittrad syn på kopplingen till kursplaner och läroplaner. Berit Ljung visar i sin forskning att de flesta museipedagoger gör någon form av anpassning, men det finns också de som inte alls vill ta hänsyn till skolans styrdokument och andra som helt anpassar sin verksamhet efter skolan.⁷¹ Det bör dock påpekas att den här undersökningen gjordes innan skolreformen 2011, som innebar ett större fokus på olika konkreta mål. Däremot kan museipedagogernas sätt att tänka kring kopplingarna till olika planer naturligtvis vara desamma nu som då.

Vad eleverna får ut av museibesöket

Museibesöken är först och främst till för eleverna. Det är en del av deras undervisning och det är viktigt att de får ut någonting av besöket. Frågan är bara vad? När det gäller hur mycket lärarna instämmer i olika påståenden skiljer sig svaren från lärare som inte har besökt ett museum med eleverna något från svaren från dem som har gjort det. För den som inte har besökt ett museum är de viktigaste aspekterna:

- Att eleverna får uppleva en alternativ lärmiljö.
- Att eleverna får fördjupade ämneskunskaper.
- Att eleverna får tillfälle att diskutera attityder och värderingar.

I mindre utsträckning handlar det om att eleverna får visa upp andra sidor av sig själva eller att utveckla sin kreativitet. Bland dem som har besökt ett museum är ordningen följande:

- Att eleverna får uppleva en alternativ lärmiljö.
- Att eleverna får fördjupade ämneskunskaper.
- Att eleverna lär sig på ett lustfyllt sätt.

Att visa upp andra sidor av sig själv är ett svagare alternativ här, liksom möjligheten att diskutera attityder och värderingar. Om alla svaren presenteras tillsammans ser det ut som i diagram 5, utifrån de alternativ som har fått flest "instämmer helt" samt "instämmer till stor del":⁷²

⁶⁸ Respondent 2 och 4.

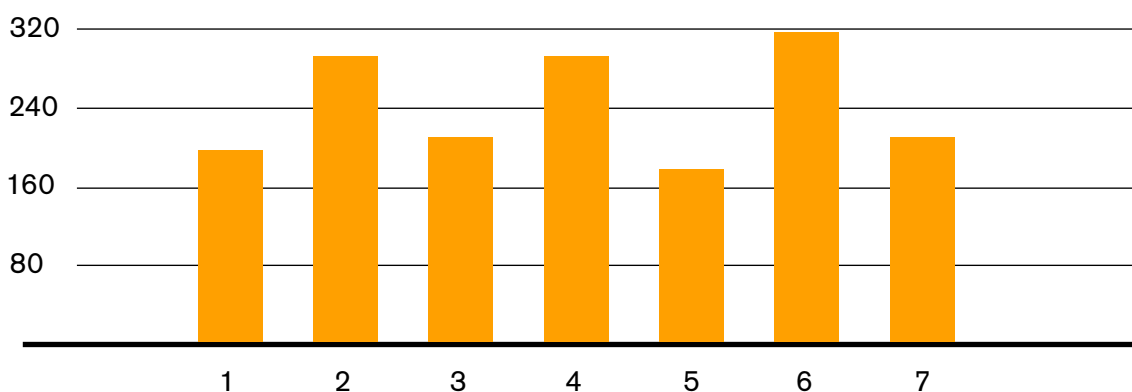
⁶⁹ Respondent 4.

⁷⁰ Respondent 2.

⁷¹ Ljung 2009, s. 100.

⁷² De svarande kunde välja på alternativen "instämmer inte alls", "instämmer delvis", "instämmer till viss del", "instämmer helt".

Diagram 5: Vad eleverna får ut av museibesöket, staplarna visar de som har svarat "instämmer helt" och "instämmer till stor del" (antal)

1 De utvecklar sin kreativitet.	5 De får diskutera svåra frågor, attityder och värderingar.
2 De fördjupar sina ämneskunskaper.	6 De får uppleva en alternativ lärandemiljö.
3 De utvecklar nya färdigheter och förmågor.	7 De får visa upp nya sidor av sig själva.
4 De lär på ett lustfyllt sätt.	

En lärare kommenterar just attityder och värderingar med att ett besök på museet tar 50 minuter och på den tiden ska man också hinna med att förflytta sig runt, få instruktioner om museets regler med mera. En del museibesök verkar alltså för korta för att de ska kunna beröra på ett sätt som gör att man verkligen kommer in på attityder och värderingar.

Den alternativa lärmiljö som museerna kan bidra med är emellertid viktig. Tidigare forskning, till exempel Hooper-Greenhill, påpekar att formell undervisning inte passar för alla⁷³ och Hansen & Zipsane har funnit att många museer tydligt markerar att de inte är skolor, utan att lärande på museer är en annorlunda upplevelse.⁷⁴ Att den alternativa lärmiljön rankas högt av lärarna stämmer alltså väl överens med museernas syn på vad de kan erbjuda.

Det framgår också av kommentarerna i enkäten att det som eleverna får ut av ett besök till museet kan variera mycket: "Om det finns ett gott samarbete och duktiga pedagoger kan besöken bli väldigt givande och utvecklande för eleverna. Finns det inte en tydlig tanke med besöken kan de lätt bli 'bara' en rolig utflykt". Lärarna framhåller också att elevernas förförståelse och om de är vana eller ovana att gå på museum har betydelse för vad de kan ta till sig. "Att gå på museum [sic] kräver övning" säger en lärare och en annan menar att "elevernas uppfattningar och inställning till museer är mer avgörande än vad museet faktiskt kan tillhandahålla". Det verkar alltså vara så att det inte bara handlar om ämneskunskaper, förmågor och alternativa miljöer när man går på museum, utan att det i hög grad också innebär en fostran att kunna besöka museer, att veta vad ett museum är och hur det används. Att komma ut utanför skolan handlar om social träning, vilket är viktigt att bära i minnet. Eftersom

⁷³ Hooper-Greenhill 2002, s. 4.

⁷⁴ Hansen & Zipsane 2017, s. 95–96.

en del lärare ser museibesöket som en rolig utflykt handlar det också om att lära sig att göra en utflykt med allt vad det innebär av bussresor, uppförandekoder och liknande. I linje med Vygotskys tankar om utveckling och lärande så leder den sociala interaktionen till utveckling.⁷⁵ Museibesöket kan följaktligen vara ett tillfälle till social interaktion och träning och därmed utvecklande i sig. En av de intervjuade lärarna säger att museibesök "förändrar deras världsbild och ökar erfarenhetsbasen",⁷⁶ vilket absolut handlar om lärande och utveckling.

Att eleverna får visa upp andra sidor av sig själva hamnar ganska långt ned på listan, samtidigt som flera lärare tar upp det som en viktig aspekt. En lärare skriver: "Genom nya situationer kan jag få en större förståelse för mina elevers olika sätt att lära som kan ge inspiration för övrig undervisning." Tidigare undersökningar visar också att lärarna ser andra sidor av eleverna vid museibesöken än de sidor de vanligen ser i klassrummet, vilket ger en större helhetsbild av eleverna.⁷⁷

Ett viktigt perspektiv som förs fram i intervjuerna är "det kompensatoriska uppdraget"; att skolan ska ge möjligheter som familjerna inte kan ge själva. En lärare säger att "det är inte många familjer här som tar med sina tonåringar på museum", medan en annan säger att de flesta eleverna inte har varit på många museer och att skolan här har ett mycket viktigt uppdrag: "I och med att vi inte har några museer på vår ort är det viktigt att vi visar vilken upplevelse det kan vara att gå på museum." Det vidgar elevernas vyer: "för en del är det en ögonöppnare, vilken upplevelse det kan vara att gå på museum."⁷⁸ Respondenterna anser alltså att skolan har ett viktigt demokratiskt uppdrag att se till att alla barn – oavsett familjeförhållanden och familjens vanor – har möjlighet att uppleva museer och förstå vad ett museum är. En lärare säger att skolan inte är likvärdig: det är skillnad för dem som bor i Stockholm där de får alla möjliga erbjudanden och rabatter och där ett museibesök inte behöver ta så mycket tid, kanske en halv dag. För den här läraren behöver det vara något stort för att det ska vara värt det. De kanske behöver en övernattning så att besöket tar två dagar. Lärarna menar att det är viktigt att ge eleverna museiupplevelser som är berikande. Museibesöken kan fylla hålet med kunskap, det man inte får i det dagliga livet i en liten ort och det man inte kan få in i den vanliga skolundervisningen. Det är svårt att täcka hela innehållet som skolan förväntas ge i form av kunskaper, förmågor, värderingar och attityder i skolan.⁷⁹ De intervjuade lärarna menar således att museibesöken är oerhört viktiga. Men de ser också stora orättvisor mellan olika orter, vilket ger barnen helt olika möjligheter att få uppleva museer. Samma sak har visats i tidigare forskning av bland annat Falk & Dierking,⁸⁰ som bland annat visar att om barn från mer resursstarka familjer jämförs med barn från resurssvaga familjer, visar det sig att barnen från de resurssvaga familjerna har halkat efter i läskunnighet. Den socioekonomiska bakgrunden har följaktligen betydelse. Undersökningen visade också att det som främst påverkade läskunnigheten var det som hände utanför skolan: "Much of the 'gap' in performance between disadvantaged and advantaged children appeared to be the

⁷⁵ Vygotsky 1930, kapitel 4.

⁷⁶ Respondent 1.

⁷⁷ King's College *My primary school is at the museum*, s. 21.

⁷⁸ Respondent 1, 3 och 5.

⁷⁹ Respondent 1.

⁸⁰ Falk & Dierking 2010.

consequence of what happened outside of school.” Den slutsats som dras är att ”what happens in school is not sufficient to ensure equity among all children and adults”.⁸¹ Forskarna menar att det är möjligheten att kunna göra olika aktiviteter, så som att exempelvis besöka olika slags museer på fritiden, lov och liknande som har stor inverkan på barnens lärande. Resultatet visar också att det är de mer resursstarka familjerna som tar med barnen på aktiviteter. Skolans möjligheter att ge alla elever – oavsett sociala, ekonomiska eller geografiska förutsättningar – en upplevelse genom att besöka museer har alltså stor betydelse.

Hinder för museibesök

När det gäller saker som gör det svårare för lärarna att besöka museer och som kanske gör att de inte alls kommer iväg, så är priset, transporterna och det geografiska avståndet de faktorer som framför allt försvårar besök på museer. Det är mycket tydligt att dessa aspekter ger olika förutsättningar att besöka museerna och att det till stor del beror på vilken kommun läraren arbetar i. En lärare säger att ”Geografisk aspekt viktig. Subventionerade priser på exempelvis boende och resa för elever från norr skulle underlätta”. En annan lärare uttrycker liknande åsikter i enkätens kommentarsfält:

Det blir oerhört orättvist i en kommun som Ånge där en elevbiljett med tåg kostar nästan 200 kronor enkel väg för att komma till Sundsvall eller Östersund där närmaste museum finns, jämfört med i en storstad. Jag tycker att elevresor till museer borde vara möjliga att söka bidrag till. Därav blir det extremt sällan vi har råd med besök.

En annan lärare talar om det ansvar läraren har när det gäller att förflytta sig med stora elevgrupper, vilket kan vara svårt då det sällan går att få någon extra person att följa med:

Att ta sig till museet är ett problem då det är svårt att få stödpersonal. Att ensam ta med sig en klass på långa resor, vanligen via lokaltrafiken, går inte att förena med det ansvar man som lärare har gentemot den problematik som kan uppstå när man förflyttar sig med så många elever. Detta gör att man mer eller mindre väljer bort alla resor som ligger bortom närområdet för skolan. Detta är också den största anledningen till att jag valt bort museibesök i min undervisning.

Även i intervjuerna berörs resor, långa avstånd och skillnaderna mellan dem som har långt till museerna och de som har nära. Flera av respondenterna anger att vissa klasser på skolan försöker göra en resa till en större stad, vanligtvis Stockholm, för att kunna gå på museum – ofta i kombination med andra besök.⁸² Kostnaden är dock ett stort problem. En respondent uppger att de försöker boka ett besök på riksdagen för då går det att få bidrag till resa och boende om klassen har lång resväg, vilket är ett sätt att finansiera resan.⁸³ Annars handlar det om att använda skolans egna medel. En lärare menar också att det har blivit svårare sedan skolan blev helt avgiftsfri. Innan dess gick det att spara ihop pengar genom att föräldrarna bidrog lite, men det är inte längre möjligt.⁸⁴ Berättelserna visar att de som har långt till

⁸¹ Falk & Dierking 2010, s. 490.

⁸² Respondent 1, 2 och 5.

⁸³ Respondent 1.

⁸⁴ Respondent 2.

museerna måste vara både kreativa och uppfinningsrika för att kunna klara kostnaderna. En respondent säger också att det "borde vara möjligt att kunna söka resebidrag från Norrland!"

I de kulturpolitiska målen står det att "kulturpolitiken bör ge förutsättningar för att barn och unga i hela landet har tillgång till ett kulturutbud och kulturella aktiviteter som präglas av mångfald och hög kvalitet".⁸⁵ När det gäller museer är det tydligt att lärarna anser att alla barn och unga i hela landet inte har den möjligheten. En lärare säger att "Många vet inte vad ett museum är. Hade man haft Naturhistoriska i närheten hade man kunnat göra på ett helt annat sätt. Ge dem fem frågor och skicka in dem för att ta reda på svaren. Det skapar ett väldigt segregerat samhälle på det viset".⁸⁶ När lärarna får gradera påståenden om vad som förhindrar ett besök är det mycket tydligt att kostnader är ett hinder. Den enda andra svårigheten handlar om schemaläggning, att det kan vara svårt att passa in ett museibesök. Kunskap om museet, att hitta passande pedagogiska erbjudanden eller att bedöma kunskapsutbytet av ett museibesök verkar däremot inte vara något bekymmer alls för lärarna.

Lärarna har också kunnat lämna råd till museerna om hur samverkan med skolan ska kunna underlättas. Även bland dessa råd tas en del svårigheter upp. "Satsa mer pengar på museerna på landsbygden" är en kommentar. Flera tar upp att bokningen av museibesök är ett problem, dels för att museer har stängt på måndagar, dels för att museer har fasta tider för besök. Ett speciellt problem gäller museibokningen i Göteborg som är mycket formaliserad via en speciell bokningssida där lärarna upplever att museiektionerna snabbt blir fullbokade. En del museer tar betalt av skolklasser och då kan kostnaden vara ett problem, medan andra museer har gratis besök. Hindren skiljer sig alltså mycket åt mellan kommunerna och mellan olika museer.

Tidigare forskning har också påvisat liknande hinder som i den här undersökningen. Lindström och Lindblad skriver till exempel att tidsbrist och logistik är hinder för museibesök. Schemaläggning, transporter och stora grupper försvårar ett besök. Samma undersökning för också fram brister i informationen från museerna. Det krävs att läraren är engagerad och själv söker information om museet för att få veta mer. Samtidigt pekar museerna på lärarnas ökande arbetsbörda som gör det svårare att skapa informationstillfällen dit lärarna vill komma.⁸⁷

Kopplingar mellan ämnen och museibesök

Den vanligaste museibesökande läraren är en språklärare (20 procent), tätt följd av lärare i samhällsvetenskapliga ämnen som inkluderar samhällskunskap, historia, geografi och religion (18 procent). Inom kategorin "annat" finns lärare i dans, specialpedagoger och lärare i förskoleklass som undervisar i alla ämnen.

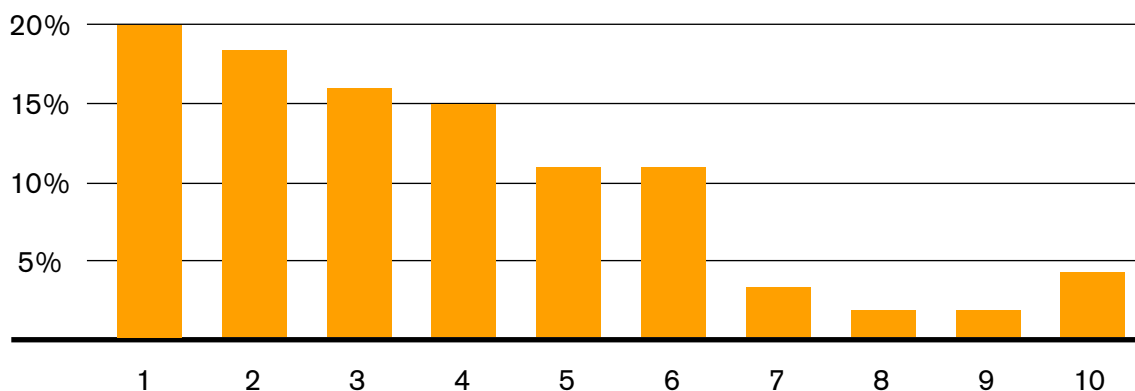
⁸⁵ Respondent 2.

⁸⁶ *Regeringens proposition 2009/10:3 Tid för kultur*, s. 32.

⁸⁷ Respondent 6.

⁸⁷ Lindström & Lindblad 2012, s. 24–25.

Diagram 6: De ämnesområden som lärarna undervisar i (procent)

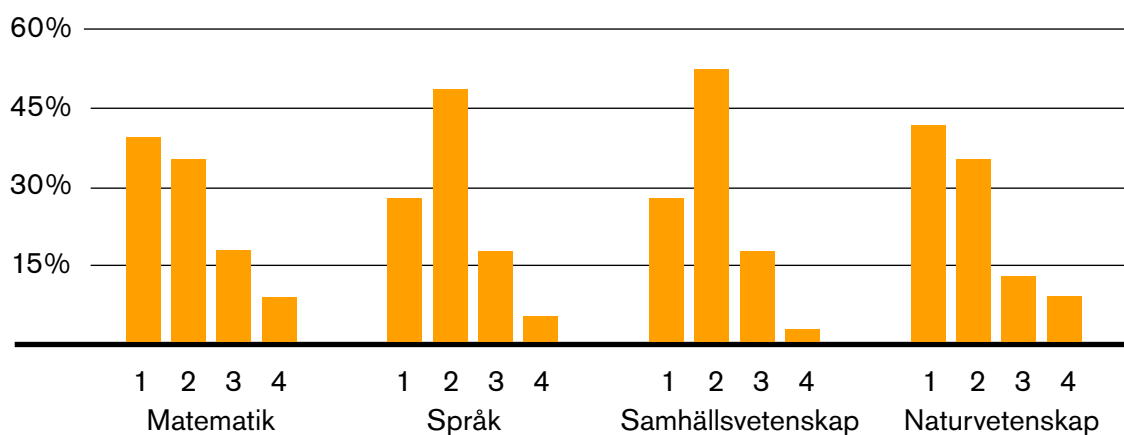

1. Språk	5. Teknik	9. Yrkesämnen
2. Samhällsorienterande ämnen	6. Estetiska ämnen	10. Annat
3. Matematik	7. Idrott och hälsa	
4. Naturorienterande ämnen	8. Matematik	

En lärare som undervisar i matematik hade svårt att se hur ett museibesök skulle kunna tillföra något till det ämnet, men ansåg att det fanns mycket att hämta för andra naturvetenskapliga ämnen.⁸⁸ Det är därför intressant att matematik är det tredje vanligaste undervisningsämnet bland lärarna som har besvarat enkäten. Det kan naturligtvis hänga samman med att många lärare i grundskolans lägre årskurser undervisar i flera olika ämnen. Att det ämne läraren undervisar i kopplas till museibesöket framgår tydligt om vi ser till vilken typ av museum de olika lärarna har besökt. Det är föga förvånande att lärare i naturvetenskapliga ämnen, matematik och teknik framför allt har besökt naturhistoriska museer, medan lärare i samhällsorienterande ämnen och språk främst har besökt historiska eller kulturhistoriska museer.

⁸⁸ Respondent 6.

Diagram 7: Typ av museum som lärarna i matematik, språk, samhällsvetenskap och naturvetenskap har besökt (procent)

1. Naturhistoriska museum
2. Historiskt/kulturhistoriskt museum
3. Konstmuseum/konsthall
4. Tekniskt museum/Science Center

Det är mycket tydligt att lärarna ser en klar koppling mellan sitt ämne och en viss typ av museum. Det finns emellertid många museer som har erbjudanden kring flera olika ämnen, till exempel kulturhistoriska museer som erbjuder matematik och naturvetenskap och tekniska eller naturvetenskapligt inriktade museer som erbjuder språk, estetiska ämnen eller samhällsvetenskapliga ämnen. Det finns ofta olika aspekter på det ett museum kan erbjuda som gör att fler ämnen än de mest uppenbara kan utvecklas och utforskas, vilket museerna måste kommunicera tydligt till skolorna.

Det intressanta är frågan om vilka ämnen som lärarna tror att museibesöken bidrar till. Frågan är inte kopplad till det ämne läraren undervisar i, utan handlar om synen på museer generellt. Det är ganska få som instämmer i att museet bidrar till kunskaper och förmågor inom ämnen som språk och matematik, samtidigt som det är lärare i dessa ämnen som i stor utsträckning besöker museerna. Framför allt anses att de samhällsorienterade ämnena har störst nytta av museerna (210 personer instämmer helt), följt av estetiska ämnen (152 personer) och naturorienterade ämnen (144 personer).⁸⁹ De ämnen som anses ha minst nytta av ett museibesök är idrott och hälsa, följt av hem- och konsumentkunskap. Lärare som undervisar i dessa ämnen besöker också sällan ett museum: tre respektive två procent av deltagarna i enkäten undervisar i dessa ämnen. Det är följaktligen de mer specialiserade ämnena som anses få mindre stöd av museerna i undervisningen, medan det finns tydligare beröringspunkter för de mer övergripande ämnena.

De flesta lärare som har intervjuats menar dock att även om ämneskopplingen är viktig så kan det mesta kopplas till olika ämnen. Det behöver inte vara ett konstmuseum bara för att

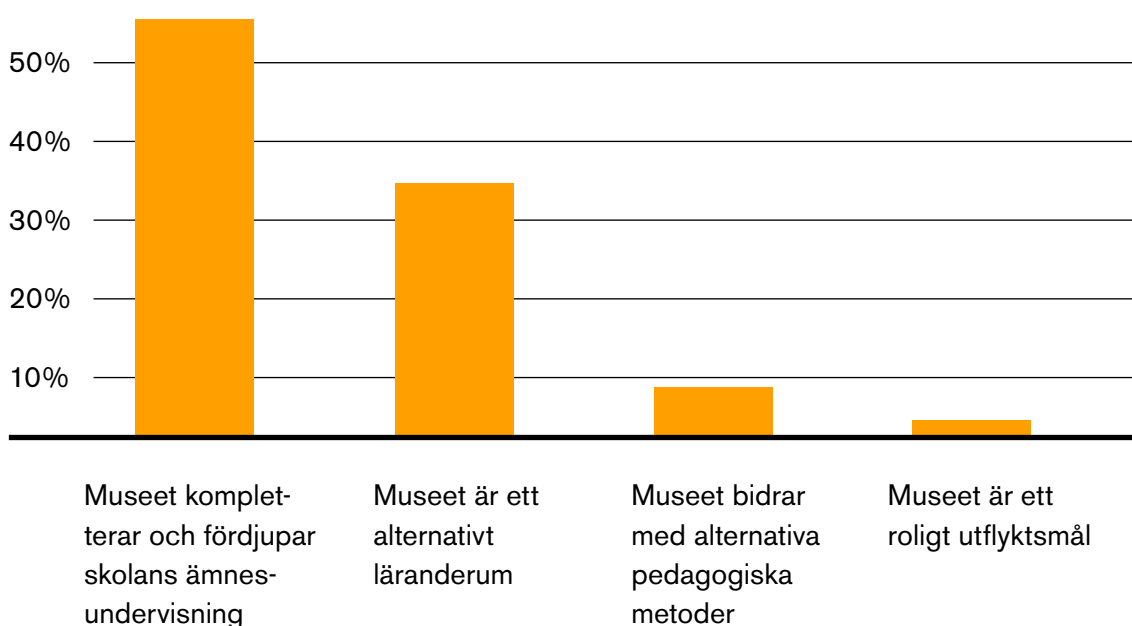
⁸⁹ På den här frågan kunde lärarna välja hur många ämnen de ville gradera. Totalt svarade 337 personer på frågan, men alla graderade inte alla ämnen.

man undervisar i bild, säger en av de intervjuade lärarna. En annan respondent säger "Man måste inte alltid koppla in ett ämne. Upplevelsen är så viktig." Samma person berättar om ett besök på ett konstmuseum där alla elever hittade någon del som berörde dem och "det blir en aha-upplevelse för eleverna" även om det inte hade med bildämnet att göra.⁹⁰

Skolans syn på museet och dess syfte

Lärarna fick svara på ett antal frågor om hur skolan och de själva ser på museets roll och syfte. På frågan om vilken roll museerna spelar i förhållande till skolan fick lärarna endast välja ett svarsalternativ för att få fram vilket alternativ som prioriteras högst. Att museet är en aktör som fördjupar och kompletterar skolans undervisning ansågs med god marginal som det viktigaste alternativet. Det finns alltså en stark koppling mellan lärandet på skolan och lärandet på museet, vilket betyder att det finns klara krav eller förväntningar på att museerna ska kunna erbjuda lärande. Det är väldigt få (tre procent) som ser museet primärt som ett utflyktsmål. I en kommentar säger en av lärarna: "Det är viktigt att museebesöket [sic] inte bara är ett avbrott från vardagen eller en rolig sak som man gör utan att det leder till någonting större och kan vara ett tillfälle för eleverna att vidga sina vyer", vilket sammanfattar hur lärarna verkligen har fokus på att museibesöket ska vara till nytta i undervisningen. Samma tendenser går igen i flera andra svar där det är tydligt att lärarna vill att museerna erbjuder pedagogiska program.

Diagram 8: Vilken roll spelar museet i förhållande till skolan? (procent)

⁹⁰ Respondent 5.

Det är relativt få som anser att det viktigaste är att museerna bidrar med alternativa pedagogiska metoder, samtidigt som detta är något som museerna själva ofta hävdar att de kan bidra med. (Det ska dock tilläggas att flera lärare kommenterade att de gärna hade velat ha möjligheten att välja flera alternativ då alla förslagen är viktiga). Hooper-Greenhill skriver att "the potential for creativity, enlightenment and in-depth learning is well acknowledged" och menar att museer är öppna och flexibla platser för såväl formellt som icke-formellt lärande.⁹¹ Den fördjupade kunskap, kreativitet och flexibilitet som museerna kan bidra med är en god grund för andra pedagogiska upplägg än de som finns i skolan. Naturligtvis ser olika museers upplägg olika ut. Detta märks också i kommentarerna där en del lärare har varit på besök som verkligen har fördjupat och inspirerat genom en annorlunda pedagogik, som exempelvis denna lärare:

Förutom att museet kompletterar och fördjupar (mycket genom sin personal) så är det ett lärande rum, det är roligt och kan använda alternativa pedagogiska metoder. Bara det att det är en pedagog från museet, plus att vi själva måste vara två för att få åka iväg, gör ju att det är tre vuxna i gruppen som kan göra det möjligt att använda alternativa pedagogiska metoder.

En annan lärare har liknande upplevelse av att museernas metoder för lärande kan ge andra möjligheter än lärandet i skolan:

Om jag tar en klass till ett museum så önskar jag hitta faktorer som förlöser och förstärker kunskaper. Många enkla moment kan det ta år för en elev att förstå, men med rätt pedagogik kan det ta fem minuter och dessutom slipper elever den frustration som de känner när de pluggar utan att det fastnar. Vissa anläggningar är lysande, andra ger en klen behållning.

Här antyds det att det varierar mellan olika museer hur pedagogiken och hela upplevelsen ser ut. En lärare skriver ett råd till museerna: "kanske lite mer upplevelseaktiviteter som ger insyn och förståelse för människor i förfluten tid" och en annan föreslår att det "skulle vara kul om museerna anordnar en slags tipspromenad eller quiz för eleverna, efter visning". Det finns alltså variationer av hur innovativa och pedagogiska metoder museerna använder och hur effektiva de är för att skapa möjligheter för lärande som ser ut på ett annat sätt än i skolan.

I en intervju ger en lärare uttryck för ett synsätt som inte kommer fram i enkäten. Respondenten menar att det finns en viss konkurrens mellan lärare och museipedagog där "museipedagogen verkar känna sig hotad av den kunskap jag har med mig in i museet". Den intervjuade läraren upplever det som om museipedagogen anser sig ha ensamrätt på kunskapen på museet. Läraren som har bred kulturhistorisk kunskap vill ibland lägga till saker som känns viktiga och det ses inte alltid positivt av museet.⁹² En annan respondent föredrar att använda museet på egen hand men menar att en del museer inte uppskattar detta, utan vill att läraren bokar deras program istället för att komma med egna idéer.⁹³ Det kan alltså

⁹¹ Hooper-Greenhill 2002, s. 5.

⁹² Respondent 5.

⁹³ Respondent 3.

finnas en viss motsättning eller konkurrens mellan olika yrkesgrupper när det gäller vem som har tolkningsföreträde. Detta är dock ett fåtal kommentarer, men det kan vara värt att studera närmare i framtiden. Om lärarna vill fördjupa sina och elevernas kunskaper är det också relevant att veta vilken typ av material de vill ha för att kunna göra detta. Frågan "Vilka material skulle kunna hjälpa dig att använda museet?" resulterar i följande lista som bygger på de svar där flest lärare har svarat "instämmer helt" och "instämmer delvis". Ordningföljden är i stort sett den samma i såväl den stora som medelstora och små kommuner.

1. En lärarhandledning för att förbereda eleverna inför besöket på museet (257 av 332).
2. En lärarhandledning för hur man kan arbeta efter besöket (257 av 329).
3. Ett material som eleverna kan arbeta med på egen hand på museet – till exempel frågor att söka svar på, uppgifter att hitta vissa saker, rita av något, dra slutsatser från utställningar och liknande (255 av 325).
4. Ett digitalt material från museet att arbeta med i skolan (239 av 324).
5. En lärarhandledning som visar hur man kan arbeta med digitalt museimaterial i skolan (234 av 323).
6. Material som möjliggör aktiviteter i skolans närområde (209 av 312).
7. En lärarhandledning som visar hur läraren på egen hand kan undervisa sina elever på museet (209 av 322).
8. Mobila utställningsformat som kan användas utanför museet (169 av 299).

Lärarna har således tydliga önskemål på material som eleverna kan använda både före och efter museibesöket och på en lärarhandledning för att kunna göra detta. Även om museipersonalens pedagogiska kompetens värderas högt och lärarna gärna vill ha en guidad visning eller ett pedagogiskt program, så är ändå efterfrågan stor på material som eleverna kan arbeta med på egen hand i museet. Det är ingen som har kommenterat detta närmare, men det kan antingen tolkas som att lärarna också vill ha möjlighet att komma dit med elever utan att boka en speciell pedagogisk upplevelse, att man i tillägg till det lärandeerbjudande som museet har vill ha mer reflekterande undersökningar som eleverna kan fortsätta arbeta med, eller att denna typ av material skulle kunna inkluderas i de lärandeutbud som museets personal håller i. Eftersom påståendet att lärarna vill undervisa eleverna på egen hand på museet hamnar bland de minst populära valen, handlar kanske detta påstående om en vilja att öka elevernas aktivitet på museet.

Även om det inte är någon skillnad mellan kommunerna finns det en tendens att lärare som undervisar i särskola (både grundsärskola och gymnasium) i större utsträckning vill komma till museet och undervisa eleverna på egen hand. De vill också ha ett digitalt material som de kan arbeta med på skolan. Men även den här gruppen vill gärna ha material för att kunna förbereda sig inför besöket och material som eleverna kan använda på egen hand i museet. Även om det är en liten grupp lärare så är resultaten viktiga eftersom de pekar på att lärare i särskolan kan ha andra behov än lärare i andra skolformer, vilket är viktigt för museerna att ta hänsyn till.

Resultaten skiljer sig från en del tidigare forskning. År 2007 publicerade Kulturrådet en stor undersökning om kulturliv och skola som visar att de båda sektorerna hade stora svårigheter att samarbeta eftersom de har så olika syn på lärande, kunskap, kultur och yrkestraditioner.⁹⁴ Denna undersökning visar dock att det finns stor potential i att nyttja museerna och att lärarna vill göra detta, samt att lärarna har stor respekt för den kompetens och kunskap som museets personal besitter.

Digitalt material

Enkätundersökningen ställde en del frågor om digitalt material. Sammanlagt 69 procent av de svarande använder någon typ av digitala plattformar i undervisningen. De används till att skapa presentationer och bildspel, för material som är knutet till olika läromedel, Google, Nationalencyklopedin, skolplattformar som Schoolsoft och Pingpong, samt för elevspel av olika slag. Det är alltså en stor spännvidd på de digitala redskap som lärarna använder. Däremot använder endast tio procent av lärarna digitalt material från något museum. På frågan om vilken typ av material som skulle göra det lättare för lärarna att använda museerna svarar många att de instämmer helt med att det vore bra med ett digitalt material som kan användas i skolan och en lärarhandledning som visar hur det digitala materialet från museet används.

Tabell 6: Vilka material skulle kunna hjälpa dig att använda museet? (antal)

	Instämmer inte alls	Instämmer till viss del	Instämmer till stor del	Instämmer helt
Digitalt material från museet för att arbeta med i skolan.	16	69	111	130
Lärarhandledning som visar hur man kan arbeta med digitalt museimaterial i skolan.	17	72	124	110

En lärare skriver också att det är ett "intressant utvecklingsområde med mer digitalt material". Detta är också den slutsats som kan dras av undersökningen: väldigt få använder den typen av material i dag, samtidigt som lärarna är intresserade av att använda den sortens resurser. Det verkar alltså finnas en möjlighet för museerna att utveckla denna del av verksamheten vidare.

I intervjuerna förs digitalt material och digital teknik fram som något lärarna önskar mer av. Flera respondenter nämner virtuella visningar, till exempel via Skype, som ett bra sätt att kunna "besöka" ett museum även om det är långa avstånd. Andra vill ha digitalt material att använda på egen hand i skolan. Här är förslagen korta filmer och power points som kompletteras med diskussionsfrågor som klassen kan arbeta med. En del vill ha material för att kunna fördjupa sig, förbereda sig innan besöket eller arbeta vidare efteråt. En respondent säger att

⁹⁴ Kulturrådet 2007, s. 19.

"ju mer det finns digitalt, ju lättare är det att boka och få information innan". Det finns således en stor potential för museerna att utveckla digitalt material och digital teknik. En respondent nämner större museer i London som förebilder när det gäller detta.⁹⁵

Rektorernas inställning

Två rektorer intervjuades för att få med skollädares syn på museer. De var positiva till besöken och såg museer som viktiga arenor för lärande. Deras upplevelse är att alla lärare inte är intresserade av att besöka museer, men att många är det. Ofta handlar det om vilket ämne de undervisar i.

En rektor uppfattade det som att "det är mest lärarna med samhällsvetenskapliga ämnen som är intresserade, men det finns även andra, liksom de som aldrig använder museer". Rektorerna är dock inte speciellt inblandade i museibesöken, utan i båda fallen är det lärarna som själva beslutar om de vill besöka museer och andra ställen.

Arbetslagen har fått pengar tilldelade som de kan fördela som de vill. Båda rektorerna har klasser som gör resor till Stockholm för att besöka museer eftersom de verkar i en medelstor och i en liten kommun. Den ena rektorn menar att skolan hellre använder det lokala arkivet än museet eftersom eleverna har besökt museet många gånger under sin tid i grundskolan. Rektorn menar också att varje gång man är i en större stad blir man avundsjuk på skolor som har tillgång till så många museer. Det går att göra så mycket mer där än vad som är möjligt i deras kommun. Det verkar alltså som om rektorernas syn på museibesöken ligger helt i linje med lärarnas syn och det som undersökningen i övrigt har visat.

4.3. SLUTSATSER

Inledningsvis ställdes frågor om lärarnas relation till museer, privat och i sin undervisning, och hur de ser på sina egna behov i relation till museets verksamhet. Undersökningen visar att en stor del av lärarna i undersökningen besöker museer. De förväntar sig då att museet har skapat pedagogiska upplägg som genomförs av pedagogiskt utbildad personal som har kunskap om och som knyter an till kursplaner och läroplaner, även om detta inte är explicit i museernas marknadsföring av programmen. Lärarna är inte intresserade av att producera upplägg och program tillsammans med museerna, utan har förtroende för museernas professionalism och förmåga att producera det som skolorna behöver.

Lärarna själva lär sig mycket av museibesöken. De får fördjupade ämneskunskaper och möjligheter att se andra sidor av elevers kompetenser och kunskaper. Lärarnas kommentarer visar att många är mycket positiva till museer.

Undersökningen ställde också frågor kring museibesökets betydelse för eleverna och om museets roll i förhållande till skolan. Tanken var att se närmare på elevens behov i relation till museets verksamhet. Det är tydligt att museerna är alternativa lärandeum. Där har eleverna

⁹⁵ Respondent 5.

möjlighet att visa andra sidor av sig själva, de får fördjupade ämneskunskaper och ett lustfyllt lärande. Här är det emellertid viktigt att ta hänsyn till variationen mellan museerna eftersom en del lärare antyder att de gärna ser en mer innovativ och interaktiv pedagogik.

Det finns dock en del svårigheter för skolorna när det gäller att använda museerna. Ett stort problem handlar om utbud och geografi. Lärare i skolor som har långt till ett museum har naturligtvis svårt att besöka detta. Många små kommuner saknar resurser för att bekosta museibesök, inklusive resor till museet. Detta är naturligtvis en ojämlikhet som är problematisk ur ett demokratiperspektiv eftersom det så tydligt ger barn och ungdomar i olika delar av landet olika förutsättningar att nyttja museerna för lärande och att lära sig att gå på museum. De intervjuade lärarna påpekar att många elever inte besöker museer med sina familjer eller på egen hand. Det innebär att det är väldigt viktigt att skolan har möjlighet att introducera eleverna till vad ett museum är, hur det fungerar och vad man kan uppleva där så att de i framtiden kan tillgodogöra sig museernas erbjudanden. Samtliga intervjuade ser kostnaden som ett stort hinder. En del museer tar betalt för besöken, vilket kan vara ett hinder, medan transporten och avståndet är ett hinder för vissa. I kommentarerna framkommer det också att det är svårt att ta sig till ett museum som ensam lärare med en stor grupp och att det är svårt att få resurser till att vara flera lärare.

Slutsatserna som kan dras av undersökningen handlar om att museerna har ett stort förtroendekapital hos lärarna. De är institutioner som har kompetens, kreativitet och utrymme att skapa ett kvalitativt lärande som berikar och fördjupar det skolan kan erbjuda. För eleverna innebär detta att de kan få nya perspektiv och samtidigt visa nya sidor av sig själva. För lärarna handlar det om inspiration och ämnesfördjupning. Det finns alltså stora vinster med att försöka övervinna de hinder som finns så att skolorna kan besöka museerna.

Samtidigt som undersökningen ger en mångsidig bild av lärares syn på museer och hur de begagnar sig av museerna på olika sätt så reser den också nya frågor. Hur hanteras det demokratiska problem som långa avstånd innebär? Hur kan museerna arbeta med digital teknik på ett sätt som passar skolan? Hur ser förhållandet mellan lärare och museipedagoger egentligen ut – är det en kamp om tolkningsföreträde? Och sist men inte minst – hur kan problemet med kostnader för besök och transporter lösas?

5. AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Den här rapporten har undersökt relationen mellan skolan och museerna med fokus på faktorer som gynnar samverkan. Rapportens två delstudier befinner sig på en ganska konkret nivå men berör indirekt kärnfrågan: Varför ska museer och skolor samverka? Frågan kan tyckas onödig eftersom skolan länge har använt museet som alternativ lärmiljö. Men samhället förändras och så även behoven och möjligheterna.

Hur kan vi gemensamt främja en utveckling som ger barn och ungdomar samma möjligheter att lära, utvecklas, delta och känna tillhörighet? Det är i det sammanhanget rapporten landar. Vi är övertygade om att museernas skolverksamhet har en angelägen roll att spela.

Med utgångspunkt från sina miljöer, samlingar, utställningar och kompetenser kan museerna erbjuda verktyg som utgår från barns och ungas behov och sätt att lära. Museet kan vara en plats som utifrån konsten, kulturen, tekniken, kultur- och naturarvet öppnar upp för medskapande, ett lärande med flera sinnen och en dialog kring samtidsangelägna frågor. Helt enkelt, vara en plats där barn och unga inte bara lär sig om ett visst ämne utan även om sig själva och sin omvärld. I ett vidare perspektiv kan museerna främja gemensamma referensramar som speglar vad det kan vara att vara människa idag – och i framtiden.

Rapporten påminner samtidigt om att barn och unga inte har samma möjlighet att använda museernas resurser. För att tillgången inte ska bero på skolans ekonomi, geografiska placering eller på enskilda pedagogers engagemang behövs det en god infrastruktur. Det kan handla om något så konkret som transportmöjligheter och subventionerade kostnader för museibesök, men också om tillgång till kanaler och redskap för kommunikation som främjar lärarnas kännedom om museets erbjudanden och i förlängningen ger långsiktiga relationer. Exempelvis genom att lärarstudenter tidigt får veta hur museet kan användas i undervisningen och att museets resurser är förankrade hos olika beslutsfattare.

Lärarnas intresse för och erfarenheter av att använda museer i undervisningen varierar och museernas lokala förutsättningar, uppdrag och visioner ser förstås olika ut. En viss skiljelinje mellan de båda parterna framträder. Medan lärarna i första hand föredrar färdiga koncept betonar flera museer värdet av en tätare samverkan. Det understryker betydelsen av en fortsatt dialog kring museets roll för skolan, på museerna och inom museisektorn – men också mellan förvaltningarna på lokal, regional och nationell nivå. Det behövs strukturella förutsättningar och incitament som möjliggör den samverkan som både museer och lärare med stor vilja, engagemang och entusiasm försöker få till.⁹⁶

⁹⁶ För ett mer övergripande strategiarbete går det att hämta inspiration från internationella modeller på samverkan mellan utbildnings- och museisektorn. I Riksställningars rapport *Museerna och skolan* (Björnberg 2014) ges flera exempel.

Vi är förvissade om att skolan och museerna även i fortsättningen skapar ett kvalitativt och kreativt lärande som ger rika upplevelser för barn och unga. Undersökningen pekar ut flera områden som kan undersökas och utvecklas för att göra upplevelserna mer tillgängliga. Flera önskar att det gick att söka bidrag för resor till museer om det är långa avstånd, medan några vill se fler digitala erbjudanden från museerna, virtuella visningar och gärna ha ett utbyte med museet via digitala kanaler. Andra områden är uppsökande verksamhet och fortbildningar för lärare. Det finns alltså flera vägar och strategier att utforska för att öka barns och ungas tillgång till museer i framtiden.

REFERENSER

Aronsson, Peter; Gerrevall, Per och Sandström, Erika (red.) (2000). *Att resa i tiden: mål och medel i mötet mellan museum, skola och elever*. Växjö: Centrum för kulturforskning, Växjö universitet.

Bamford, Anne och Wimmer, Michael (2012). *The role of Arts Education in Enhancing School Attractiveness: A literature review*. Bryssel: European Expert Network on Culture.

Björnberg, Göran (2014). *Museerna och skolan. En analys av möjligheterna för, och potentialen i att utveckla samverkan mellan museisektorn och utbildningsområdet*. Visby: Riksställningar.

Björnberg, Göran (2015). *Från verktyg till process – en modern museipedagogik växer fram. En kartläggning av svensk museipedagogik av Göran Björnberg*. Ej publicerad.

Europaparlamentets och rådets rekommendation av den 18 december 2006 om nyckelkompetenser för livslångt lärande (2006/962/EG). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=LEGISSUM:c11090>

Falk och Dierking (2010). *The 95 Percent Solution School is not where most Americans learn most of their science*. *American Scientist*, vol. 98, nr 6.

Gustafsson, B. E. (2014). *Skolan och museerna – samverkan, utveckling och förändring. I: En omtolkad kultursatsning. Museerna och skapande skola*. Fornvårdaren 36. Jamtli förlag. Östersund.

Grut, Sara och Zipsane, Henrik (2011). *Rapport om lärande och pedagogik på museer i Sverige*. Östersund: NCK.

Grut, Sara (red.) (2014). *En omtolkad kultursatsning. Museerna och Skapande skola*. Fornvårdaren 36. Östersund: Jamtli förlag.

Hansen, Anna och Zipsane, Henrik (2017). *The challenge of professionalism and institutional self-understanding: a short communication*. *International Journal of Knowledge-Based Development*. Vol. 8, 2017:1.

Hooper-Greenhill, Eilean (2002). *Developing a scheme for finding evidence of the outcomes and impact of learning in museums, archives and libraries: the conceptual framework*. For Learning Impact Research Project. Leicester: The council for museums, archives and libraries.

King's College (2016). *My primary school is at the museum. Inspiring schools and museums across the UK to build museum-school partnerships*. London: <https://www.kcl.ac.uk/Cultural/Cultural-Institute/161107-Primary-at-Museum-Report-Stage-7-Visual-interactive.pdf>

Kulturrådet (2007). *Kulturliv och skola. Hinder och framgångsfaktorer för samverkan*. Kulturrådets skriftserie 2007:9. Stockholm.

Kulturrådets webbsida om skapande skola: <http://www.kulturradet.se/Skapande-skola/>

Kulturutredningen (1995). *Kulturpolitikens inriktning: slutbetänkande*. Stockholm: Fritze. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:sou-7265705>

Lindström, Kristina och Lindblad, Sanna (2012). *Pedagogers syn på samarbetet mellan skolan och museet*. Examensarbete inom lärarutbildningen, Institutionen för utbildningsvetenskap. Härnösand: Mittuniversitetet.

Ljung, Berit (2009). *Museipedagogik och erfارande*. Doktorsavhandlingar från pedagogiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.

Länstrafiken i Jämtland/Härjedalen. Webbsida om ungdomskort: <http://litr.se/biljetter-priser/ungdomskort/>

Museilektioner.se – bokningssida för museibesök i Göteborgs kommun.

Museiutredningen (1994). *Minne och bildning: museernas uppdrag och organisation. Slutbetänkande*. Stockholm: Fritze.

Myndigheten för kulturanalys – statistik om museer: <http://www.kulturanalys.se/statistik/museer/>

Myndigheten för kulturanalys (2016). *Museer 2015*. Kulturfakta 2016:3. Stockholm.

Norrbottens museum – webbsida om utbudet för skolan: <http://norrbottensmuseum.se/barn-skola/skola.aspx>

Näsman, Olof (2014). *Samhällsmuseum efterlyses: Svensk museiutveckling och museidebatt 1965–1990*. Diss. Umeå: Umeå universitet, 2014.

OECD (1996). "Lifelong learning for all" citerad i *Recognition of Non-Formal and Informal Learning* [online]. <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/recognitionofnon-formalandinformallearning-home.htm>

Regeringen (2016). *En inkluderande kulturskola på egen grund. Betänkande av kulturskoleutredningen*. SOU 2016:69. Stockholm. <http://www.regeringen.se/4aa767/contentassets/7037695d8c354057b9ece6fca046173f/en-inkluderande-kulturskola-pa-egen-grund-sou-201669>

Regeringens proposition 2009/10:3, *Tid för kultur*. <http://www.regeringen.se/contentassets/s/5afd813ffae94dae91e9db0f8725c3b6/tid-for-kultur-prop.-2009103>

Regeringens proposition 2016/2017:116, *Kulturarvspolitik*. <http://www.regeringen.se/4933fd/contentassets/127b80d33b084194a415d72b85721874/161711600web.pdf>

Riksförbundet Sveriges Museer (2015). Protokoll fört vid Riksförbundet Sveriges Museers museipedagogiska strategigrupp, 2/6 2015. Ej publicerat.

Lgr 80. Läroplan för grundskolan. Skolöverstyrelsen (1980–1986). Stockholm: Liber läromedel/Utbildningsförlag. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/30910/1/gupea_2077_30910_1.pdf

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011. (2011). Stockholm: Skolverket. https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2705.pdf%3Fk%3D2705

Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. uppl.] (2016). Stockholm: Skolverket. http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2442.pdf%3Fk%3D2442

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016. 3., kompletterade uppl. (2016). Stockholm: Skolverket. https://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2575.pdf%3Fk%3D2575

Läroplan för grundsärskolan 2011. (2011). Stockholm: Skolverket. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2593>

Läroplan för specialskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. (2011). Stockholm: Skolverket. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2697>

Läroplan för sameskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. (2011). Stockholm: Skolverket. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2600>

Simon, Nina (2010). *The Participatory Museum*. Santa Cruz, CA.: Museum 2.0.

Statistiska Centralbyrån. Statistik om befolkning i statistikdatabasen (antal barn och ungdomar i åldern 6 till 19 år). Befolkning efter ålder och kön. http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__BE__BE0101__BE0101A/BefolkningR1860/?rxid=be5b5131-f482-44bc-a465-8a74e8882c45

Sveriges Kommuner och Landsting (2016). *Samverkan mellan skola och kulturskola. Resultat från en enkätundersökning hos landets kulturskolor*. Stockholm.

Unicefs webbsida, om barn i socialt utanförskap. <https://unicef.se/fakta/barn-i-socialt-utanforskap>

Upptäckarglädje!: om museipedagogik. (1999). Stockholm: Statens kulturråd.

Vygotskij, Lev Semenovič (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Cambridge, Mass.: Harvard U.P.

Watson, Sheila; Dodd, Jocelyn och Jones, Ceri (2007). *Engage, learn, achieve. The impact of museum visits on the attainment of secondary pupils in the East of England 2006–2007*. Leicester: MLA East of England and Renaissance, East of England and Research Centre for Museums and Galleries.

Zipsane, Henrik; Grut, Sara; Domeij Lundborg, Maria; Hansen, Anna; Christidou, Dimitra (2015). *Comparative report on learning and pedagogy in Nordic and Baltic museums 2015*. Östersund: NCK.

Intervjuer Lärares syn på och bruk av museer

Sex intervjuer genomfördes med respondent 1, 2, 3, 4, 5 och 6 som alla var verksamma lärare. Respondenterna kom från Tranås, Karlskrona, Ånge, Ljusdal, Göteborg och Östersund. Två rektorer intervjuades. Dessa kom från Östersund och Tranås.

TACK!

... till alla som på olika sätt bidragit med expertis och kloka synpunkter under arbetet med undersökningarna och rapporten – och det är många! Ett särskilt varmt tack går till alla lärare och museirepresentanter som delat med sig av värdefulla erfarenheter och kunskap.

Möten med möjligheter. En rapport om
lärares och museers perspektiv på samverkan
Utgivare: Riksställningar, Visby
Projektledare: Johanna Övling
Design: Gabor Palotai Design
@2017 Riksställningar, Nordiskt centrum för
kulturarvspedagogik och övriga medverkande